

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

katedra primární pedagogiky

**PRÓZY SOUČASNÝCH ČESKÝCH AUTORŮ
PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

Prosaic works of contemporary Czech authors for children of pre-school age

diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Štěpánka Klumparová, Ph.D.

Autor diplomové práce: Bc. Ivana Malá

Bílichov 280

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: Kombinovaná

Diplomová práce dokončena: Listopad 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Prózy současných českých autorů pro děti předškolního věku vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis:

Děkuji paní Mgr. Štěpánce Klumparové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za její rady a cenné připomínky, které mi při práci velmi pomohly. Děkuji všem zúčastněným učitelkám a rodičům za ochotu a spolupráci. Děkuji také přátelům, kteří se na této práci nepřímo podíleli.

OBSAH

Abstrakt a klíčová slova

TEORETICKÁ ČÁST	8
ÚVOD	8
CÍLE	9
1. Psychologická charakteristika dítěte předškolního věku	10
1.1 Charakteristické změny v duševním vývoji	10
1.2 Chování a citové prožívání	10
1.3 Pohybové dovednosti předškolního dítěte	12
1.4 Vývoj kresby v předškolním věku a knižní ilustrace	12
1.5 Hudební výchova v předškolním věku	13
1.6 Rozumový vývoj	13
1.6.1 Řeč, myšlení	13
1.6.2 Čtenářství.....	15
1.7 Socializace a předčítání	15
1. 7. 1 Rodina.....	16
1. 7. 2 Prarodiče.....	17
1. 7. 3 Vrstevníci.....	17
1. 7. 4 Mateřská škola.....	18
1.8 Hra	18
2. Předčtenář a nečtenář - vymezení pojmů	19
3. Literární žánry vhodné pro předškoláky	19
3.1 Pohádky, jejich vliv na cit a vztahy	20
3.2 Literární postava a dítě předškolního věku	21
4. Čtenářská gramotnost	21
4.1 Čtenářská pregramotnost a RVP PV	22
4.2 Pedagogický konstruktivismus	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
5. Minivýzkum v mateřské škole	25
5.1 Hypotézy	25
5.2 Výběr respondentů	26

5.3 Struktura dotazníku.....	27
5.4 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku.....	28
5.5 Závěrečná shrnutí	30
6. Analýzy knih.....	32
6.1 „ Medvídek Kuma“	33
6.2 „ Už se nebojím tmy“.....	44
6.3 „ Kozí knížka“	52
6.4 „ Jak Cílek Lídu našel“	58
6.5 „ Dobrodružství pavouka Čendy“	65
7. ZÁVĚR.....	74
<i>Literatura, informační zdroje a prameny.....</i>	<i>77</i>
Přílohy (1.- 2.).....	79

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

V současné době se často hovoří o tom, že děti mají stále menší zájem o knížky. Jako učitelka v mateřské škole, matka malého synka, dospělá osoba mám s tímto trendem nemalé zkušenosti. Ale vždyť kniha je přece nenahraditelná. Přesto mizí pomalu ze života dětí. Vztah ke knize se utváří již v nejranějším dětství, vše začíná tedy v rodině každého z nás.

Často se při pravidelném předčítání knížky při odpoledním odpočinku v mateřské škole setkávám s dětskými reakcemi: „ Je, tuhle pohádku znám, tu jsem viděl v televizi, tu mám doma, maminka mi ji pouští na DVD...“

Doma se snad ani nečte, napadne mě při těchto slovech, která slyším z dětských úst.

Sama jsem až při výchově vlastního syna pochopila, jak důležitá je kniha pro děti předškolního věku. A nejen kniha, ale v neposlední řadě i ty nezapomenutelné důvěrné chvíle společně prožívané dítětem a jeho rodičem.

Děti nezajímá jen vyprávění, ale také ilustrace, které patří ke každé dětské knize. Často jsou to právě obrázky, které přitahují pozornost dítěte. Chce se o nich více dozvědět. Je důležité si uvědomit, že obrázky vyvolávají nejrůznější představy a tím činí celý příběh zajímavějším a poutavějším. Prostřednictvím ilustrace se dítě seznamuje s různými technikami provedení, ilustrace propojují literární tvorbu s výtvarným uměním.

Vlastní zážitky a zkušenosti mě vedly k zamyšlení nad touto problematikou. Domnívám se, že seznamování předškoláka s knihou je velkým úkolem pro blízké dospělé, rodiče, sourozence, učitelky v mateřské škole. Pohádky jsou součástí výchovy dítěte. Výchova patří k nejsložitějším lidským činnostem. O tom není pochyb.

Rodiče stále spoléhají na dětské „klasiky“ z dob svého mládí, jen zřídka sáhnou po nových českých titulech, stejně tak učitelky mateřské školy.

Přála bych si, aby byla má diplomová práce přínosná pro učitelky mateřské školy, rodiče a jiné vychovatele. Představím v ní pět knih současných českých autorů, jakýsi reprezentativní vzorek. Každá z předkládaných knih by mohla zaujmout předčitatele i čtenáře. Některé tituly jsem vybírala na základě ilustrací, bez nichž by příběh nemohl vyniknout. Neobvyklé techniky nabízejí mnoho možností interpretování příběhu i podnětů k probuzení dětské fantazie. Jindy mě zaujalo téma příběhu, v některých knihách byla tím nejpodstatnějším jazyková stránka či grafická úprava s obálkou knihy.

V každém případě se budu ale snažit jednotlivé tituly analyzovat komplexně. Budu volně postupovat podle osnovy, kterou jsem sestavila pro každou analýzu zvlášť (viz Praktická část diplomové práce).

Já sama jsem se rozhodla provést sondu, abych ukázala, že existují knihy pro děti od současných českých autorů, které stojí za to, aby byly předčítány, které jsou plné podnětných témat a motivů.

Pro všechny, kteří pracují s dětmi předškolního věku, by mohlo být podnětné dozvědět se, přičemž všem nám může pomoci dobře zvolená kniha z poznatkového a výchovného hlediska. Celé zpracování diplomové práce bude odpovídat tomuto záměru.

CÍLE

Stanovuji proto následující cíle této diplomové práce:

- 1) Popsat psychický vývoj dítěte předškolního věku ve vztahu k předčítání
- 2) Definovat předčtenářské období (čtenářská pregramotnost), vymezit termíny nečtenář a předčtenář.
- 3) Provést minivýzkum v mateřské škole, kde vykonávám pedagogickou činnost. Pomocí výzkumných otázek posoudit kritéria pro výběr knihy pro předčítání rodiči a učitelkami a zjistit znalost pěti dětských knih.
- 4) Provést analýzu vybraných titulů. Zjistit, zda a do jaké míry respondenti znají (pro účely této práce) vybraných pět knih.

Dříve než začneme pracovat s literárními texty u dětí předškolního věku, měli bychom si uvědomit, jakým je vlastně dítě předškolního věku posluchačem, jakým způsobem vnímá okolní svět, jak se učí, jak si hraje, jak poznává nové věci, jak se u něj utvářejí normy chování, jak je na tom v sociálním kontaktu. Neměli bychom také zapomenout na vliv prostředí, ve kterém je dítě vychovááno, tedy rodinu a mateřskou školu.

Těmto aspektům se budou věnovat úvodní kapitoly Teoretické části.

1. Psychologická charakteristika dítěte předškolního věku

1.1 Charakteristické změny v duševním vývoji

Dítě v předškolním věku získává nové zkušenosti mimo rodinu, navazuje vztahy s lidmi, prostředí mateřské školy nabízí nové podněty. Domnívám se, že pobyt v mateřské škole a v rodině by měl být časově vyvážený. Mateřská škola by měla rodinu doplňovat, ne nahrazovat. Pro duševní vývoj dítěte je to velmi důležité.

„Předškolní věk má dvě rozmezí, daná novým sociálním zařazením dítěte. Na počátku je to vstup do mateřské školy (mezi třetím a čtvrtým rokem) a na konci, po dovršení šestého roku věku, nástup do základní školy.

Postupuje zrání CNS a dává tušit, jak se budou rozvíjet duševní schopnosti dítěte, jeho osobnost i sociální chování.

Typická je zvědavost v předškolním věku. Soustředění ukazuje na kvalitu pozornosti. Učení dává tušit o schopnostech paměti, bystrost chápání ukazuje na způsob myšlení a sdělování zážitků se projevuje v řeči. I v mladším předškolním věku se dítě dovede již krátce soustředit a předcítání je vhodnou příležitostí tohoto předpokladu využít.

V motorické koordinaci dochází k harmonizaci celkové pohyblivosti. U dítěte předškolního věku se také projevuje jemná motorická zručnost a manipulace. Vyspělá senzomotorika se projevuje v kresbě“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 173).

1.2 Chování a citové prožívání

„Ve výchově předškoláka bychom měli nejvíce využívat přirozených sklonů dítěte, působit nepřímou, ale při každé vhodné příležitosti – při práci, při vycházce, při hře. Dobrá výchova je všudypřítomná, koná se každý den, v každém čase. Citově vřelé prostředí rodiny je nenahraditelné.

Matka i otec jsou nositeli citové jistoty, důvěry, jsou oporou i rádci a ochránci proti nepřízní vnějšího světa.

Základním rysem chování předškolního dítěte je touha po samostatnosti v každé činnosti. Dítě touží uplatnit úsilí se slovním dotvrzením „já sám,“ „já umím.“ Má touhu po sebeuplatnění, rádo pomáhá v domácnosti, chce být spoluvůrcem na společném díle.

Velmi důležitým citovým zážitkem je radost z úspěchu při hře, radost z poskytnutí pomoci druhé osobě, z obdarování“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 174).

„V předškolním věku vrcholí také citové prožitky strachu, nejčastěji se děti bojí cizích neznámých lidí a zvířat. Pomalu a s obavami se přibližují také k domácím zvířatům“ (Matějček, 1986, s.147). Náhlý hluk, večerní šero a tma vyvolávají v dětech úzkostné stavy. V kapitole nazvané „Už se nebojím tmy“ se budu snažit se nad dětským strachem zamyslet. V souvislosti s postavou tmy, která vypráví, k čemu všemu je potřebná, se pokusím navrhnout takové činnosti, které by dětem pomohly pochopit, že tmy se bát nemusíme.

„U dítěte předškolního věku se objevuje hravé předstírání, kdy si dítě zpřijemňuje nějakou nepříjemnou situaci, kdy se bojí. Hravé předstírání nemá jen jednu funkci. Dítě může experimentovat se svými emocemi, prozkoumávat je, zmenšovat strach, zvyšovat vlastní vzrušení, snažit se porozumět za pomoci názorného vyjádření pro ně záhadné události, osvěžovat si v paměti nejasnou vzpomínku, měnit ve fantazii události tak, aby byly pro ně příjemné. Dítě si své skutečné zážitky přehrává a obměňuje je tak, aby adaptace na ně byla příjemnější a nevyvolávala onen prvotní pocit strachu“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 176).

„ S citovým vývojem úzce souvisí i první chápání základních morálních kvalit, co je dobré a co je špatné. V předškolním věku má dítě již i první zkušenosti s potrestáním nevhodného chování nejen v rodině, ale také v prostředí mateřské školy. V chápání dobra a zla má velký výchovný význam pohádková hra, vyprávění námětových příběhů s výchovným obsahem. Zde se učí chápat, co to znamená pomoci druhému, rozdělit se o hračku. Ve vyprávění a četbě příběhu se sociální tematikou dítě konfrontuje své cítění pro správné jednání také s výchovným vedením v rodině“ (Klímová, 1986, s.36). Dobré a zlé jednání zmíním v souvislosti s putováním ledního medvídka, v kapitole č. 6.1, nazvané „ Medvídek Kuma.“

1.3 Pohybové dovednosti předškolního dítěte

„Předškolní dítě má přirozenou touhu po aktivním pohybu, kterou můžeme dobře využít při osvojování všech důležitých návyků, k přípravě na budoucí činnost ve škole.

Pohybové dovednosti dítěte mu umožňují intenzivní styk s okolím, obratnost působí na přirozené a zdravé sebevědomí dítěte. Harmonizace pohybů má také velký estetický přínos.

Vypěstovat v dítěti touhu po pohybu a radost z pohybu, je důležité i z hlediska prevence různých neurotických obtíží a pro lepší připravenost na nároky školní docházky“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 177).

O pohybových aktivitách budu psát v souvislosti s pobytem dětí v lese (činnosti po předčítání) v kapitole č. 6.4 „Jak Cílek Lídu našel.“

1.4 Vývoj kresby v předškolním věku a knižní ilustrace

Již při výběru knihy pro předčítání jsou jistě pro dítě, ale i předčitatele důležité ilustrace. Mohou přitáhnout pozornost či předčitatele od knihy odradit. Každý ilustrátor má svůj osobitý rukopis. Děti při předčítání „nakukují přes rameno,“ aby viděly obrázky. Ilustrace vzbuzují zájem dítěte. Dítě o nich přemýšlí, inspirují ho ke zvědavým otázkám. Předškolák se může setkat při prohlížení ilustrací v knize s výtvarným uměním, protože některé ilustrace mají uměleckou úroveň. Kultivuje to celou jeho osobnost.

V analýzách knih se budu věnovat této problematice. Jejich součástí bude část nazvaná „Výprava knihy a ilustrace (fotografie).“

Příběhy v knížkách inspirují dítě k výtvarným činnostem. Výtvarné činnosti se pokusím navrhnout např. v kapitole č. 6.1 „Medvídek Kuma“ a v kapitole č. 6.5 „Dobrodružství pavouka Čendy.“

„Harmonizace celkové pohyblivosti a motorické obratnosti je úzce spojena s koordinací a jemnou motorikou ruky“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 178).

„Vývoj kresby lidské postavy postupuje od ještě nerealistické kresby ve třech letech přes hlavonožce ve čtyřech letech, dvoudimenzionální obrysovou kresbu v pěti letech až k profilovému zachycení postavy v šesti letech. V šesti letech se mění proporce kresby a postupně mizí nápadné disproporce. Kresba postavy se vyznačuje určitými detaily, prvky oděvu s vyznačením pasu, knoflíků atd. Projevuje se již záměrné zobrazení muže a ženy.

Dětské výtvary bychom měli hodnotit šetrně a pravdivě, nikdy bychom neměli kresbu zamítnout. Účinné je věnovat dítěti i malou chvíli času, hovořit s ním o jeho kresebných výtvorech a povzbudit ho k další činnosti.

Kresby dětí předškolního věku velice výrazně odrážejí rodinné prostředí, citové zázemí nebo frustraci psychických potřeb u dětí z narušených rodin nebo bez rodin.

Kresba má pro dítě i velký výchovný význam, zejména v navazování kontaktu a spolupráce“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 180).

„Nikdy nenutíme dítě ke kreslení, ale snažíme se vyvolat potřebu této činnosti. Kresba a grafomotorické hry stimulují dítě také k experimentaci s barvou. Děti předškolního věku velice silně vnímají barvy, i když ve vlastním kresebném projevu je v celé šíři neuplatňují. Obvykle volí z palety základních barev a kladou je ve výrazných kontrastech“

Přínosné jsou společné kresby rodičů a dítěte spojené s vyprávěním příběhu nebo zážitku z procházky v přírodě“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 183).

Právě předčítání probouzí fantazii dětí a přiměje je lépe k výtvarnému zobrazení literárních postav nebo postřehnutí některé části příběhu. Dětské kresby, které vzniknou po vyslechnutí příběhu, mohou být dobře využity i pro diagnostiku.

1.5 Hudební výchova v předškolním věku

„Období předškolního věku je velice příznivé pro první záměrné setkání s hudbou. Obvykle po dosažení věku tří let se dítě spontánně zajímá o zpěvné hříčky a rytmické hudební hry. Často můžeme sledovat, jak si dítě prozpěvuje jednoduchou melodii, jak zpívá svým hračkám“ (Klímová 1974, s. 45).

I hudební činnosti mohou následovat po předčítání knihy. Zhudebnit můžeme téměř každé slovo či větu. Také rytmická cvičení, vytleskávání, poslouží k zapamatování postav z knihy i rozvoji hudebního cítění. Nad těmito tématy se budu zamýšlet v kapitole č. 6.1 „Medvídek Kuma.“

1.6 Rozumový vývoj

1. 6. 1 Řeč, myšlení

Děti se zamýšlejí (před, při a po předčítání) nad mnohými věcmi, mají různé asociace. Každé dítě má jiné zkušenosti, představy a jinak vnímá předčítané texty. Jsou děti méně a více verbálně zdatné. Je pravděpodobné, že dětské dotazy a komentáře nebudou přímo souviset s knihou. Někdy

se stává při předčítání knihy, že se společně s dětmi dostaneme k jinému tématu, který nekoresponduje s textem.

„Zvídavost dítěte předškolního věku povzbuzuje k verbálnímu projevu i k myšlení. Je to období dotazů, všetečných otázek, které přivádějí rodiče do rozpaků. Samozřejmě takové otázky vyvstávají také při předčítání příběhů a pohádek. Knihy mohou tedy velmi pomoci hledat odpovědi na některé dětské dotazy.

Radost z možnosti domluvit se je pro dítě motivací osvojovat si stále nová a nová slova. Nárůst slovní zásoby je u dětí předškolního věku úctyhodný“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 185). Při analýzách knih se budu snažit upozornit na některá neobvyklá slova či slova pro děti předškolního věku neznámá. Myslím si, že předčítání může pomoci v rozšiřování slovní zásoby dětí o podobné výrazy.

„Dítě v tomto věku zná již své jméno, jméno své maminky, dovede říci, kde bydlí a má znalosti o předmětech denní potřeby. Vyprávění pohádek doplňuje podle svých fantaskních představ. Spontánně a rádo se plete do řeči dospělých, ale to nejhlavnější je, že dítě předškolního věku bedlivě poslouchá řeč dospělých. V této době jsou mluvní vzory dospělých skutečnými modely mateřštiny jak ve formální složce, tak i v obsahu sdělení“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 184).

Mluvní vzor se uplatňuje výrazně také při předčítání nejen učitelkou, ale i rodičem, při kterém jde o delší souvislý projev a dítě se do něj zpravidla dobře zaposlouchá, je-li zvolena dobrá intonace a hlas nepůsobí monotónně.

„Rozvíjet u dětí řečové vyjadřování znamená současně působit i na rozumový vývoj. Jestliže rodiče podceňují význam dětské zvídavosti a zlehčují některé dotazy nebo naivní myšlení dítěte, nepříznivě ovlivňují celý duševní vývoj i přirozenou chuť k verbálnímu projevu.

Na otázky dětí máme odpovídat vždy vážně a ochotně, se snahou o srozumitelnost.

Aby dítě chápalo předmět a jeho zařazení ve třídě předmětů, musí si v určitém okamžiku vybavit všechny neaktuální zvláštnosti, uložené již dříve v paměti. To je možné jen tehdy, jestliže v průběhu svého vývoje pojme do své paměti větší počet individuálně různorodých jednotlivostí téže skupiny předmětů, které vnímá, rozlišuje, zaujímá k nim určitý vztah a současně se od nich distancuje - odpoutává. Tento proces odpoutávání se od momentálního jevu předmětu, abychom za určitých okolností zkonstruovali obecnou strukturu, se nazývá abstrahování.

V předškolním věku jsme u dětí svědky kvalitativní přeměny myšlení, kdy na základě rozvoje řeči a s růstem poznatků o světě přechází z názorného myšlení do uvažování v pojmech. Na tomto základě je oprávněné tvrzení, že 50% inteligence lidského jedince se utváří právě v období předškolním“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 186).

1.6.2 Čtenářství

Často vzpomínám na doby, kdy jsem byla dítětem. S odstupem několika let mohu srovnávat výchovu, kterou uplatňovali moji rodiče, s výchovou svého syna. Chyb svých rodičů se snažím vyvarovat. To, co bylo správné, využívám ve své praxi (v roli učitelky i rodiče). U nás doma stála velká knihovna, pod vánočním stromečkem našel vždy každý knihu, k narozeninám také knížka neodmyslitelně patřila. „Táta“ nám vyprávěl každý večer pohádku. Ve schránce jsme nacházeli zajímavé časopisy, které byly určeny rodičům, ale některé i nám dětem. „Maminka“ ve volných chvílích četla, „táta“ četl a my děti jsme postupem času také začaly číst.

„Čtenářství vzniká ještě dříve, než dítě dovede číst a než si vůbec uvědomuje, co čtenářství je. Vztah k četbě je výslednicí mnoha a mnoha činitelů. Na vztahu dítěte k četbě se podílí takové celkové prostředí jeho života, pohoda nebo napětí, jimiž je obklopeno, vzor, příklad, nálada, atmosféra, rodina, škola a to, jak brzy se setkává se slovesnou tvorbou a jak je mu představena, jak se, obrazně řečeno, „včlení“ do množství dalších zájmů a zaměření, jimiž se dítě projevuje“ (Chaloupka, 1995, s. 5).

„Informace o prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, nám pomohou již při výběru dětské knížky a při práci s ní. Je vhodné se nad takovým výběrem zamyslet. Kniha by měla přinést dítěti poznání, radost, ale i třeba odhalit některé záporné stránky. „Vždyť i v reálném životě se setká malý předškolák s mnoha negativními situacemi“ (Chaloupka 1995, s. 23). Dítě vidí některé přírodní jevy, z kterých má strach (bouřku, krupobití). Sleduje člověka, který jedná agresivně, nebo třeba se jen rodiče doma dohadují a zvyšují přitom hlas.

1. 7 Socializace a předčítání

„ Socializace předškolního dítěte spočívá v tom, jak se dítě dovede začlenit do společenství lidí a jak rychle si osvojuje formy sociálního chování.

a) *Vývoj sociální reaktivity* - tj. postup bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v blízkém i širším společenském okolí. Sociální reaktivita se projevuje v chování a komunikaci s rodiči i v navazování kontaktu s osobami širšího sociálního prostředí.

b) *Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací* souvisí se začleňováním dítěte do širšího sociálního prostředí, kdy si jedinec postupně osvojuje na základě vnímání příkazů, zákazů, pochval určité normy chování a hodnotové orientace, které přijímá za své a které uplatňuje ve svém budoucím chování.

c) *Osvojování sociálních rolí* znamená, že se dítě postupně vpravuje do takových vzorců chování, které jsou od něj očekávány v rodině nebo v širší společnosti. Jde o celistvé, navzájem související chování a činnosti. V rodinném soužití dítě vnímá postavení každého člena rodiny i jejich významové odlišení. Uplatnění role otce i matky má proto velký význam i ve výchově k rodičovství a je pro dítě vzorem, který ovlivní chování v jeho vlastní budoucí rodině“ (Lisá, Kňourková, 1986, s. 186).

Předčítání hraje důležitou roli v tomto procesu. Ovlivňuje všechny tři složky socializace. V dětské literatuře najdeme mnoho příkladů moralizování, poznávání morálních hodnot, přátelství, seznamování se s kamarády, pomoc druhému v nouzi, poznávání přírody, seznamování se s novým prostředím i třeba odstranění strachu. Činnosti, které jsou vykonávány před, při a po předčítání, napomáhají osvojování sociálních rolí. Všechny mnou předkládané knihy a k nim navržené aktivity splňují některý z aspektů socializace.

1. 7. 1 Rodina

„Role dítěte má v rodině několik verzí. Trochu jinak se chová k mámě, protože také máma si na něm něčeho jiného cení a něco jiného od něj očekává než třeba táta. A babička něco jiného než dědeček. Dítě má už nějaké místo v rodinných vztazích. V této funkci je rodina nezastupitelná. Není jiné místo, kde by dítě tak přirozeně a do takové hloubky poznávalo vztahy mezi lidmi.

Poznává nejen vztahy členů rodiny k němu, ale také vztahy dospělých k sobě navzájem. Podmínkou pro to je, aby všichni v rodině žili pospolu. Je dobré se alespoň jednou denně sejit a popovídat si o tom, co kdo zažil, svěřit si své radosti i starosti. Tady se vytvářejí základy pro pozdější vztahy k lidem jemu blízkým a vzdálenějším.

Velký význam má nejen to, jak se chovají členové rodiny k sobě navzájem, ale i k lidem, kteří do rodiny nepatří. Jak mluví se sousedy, listonoškou, jak se chovají v autobuse, to neunikne dětské pozornosti. Už proto, že tak jednájí jeho lidé, ti, k nimž patří a s nimiž se identifikuje.

Kupodivu nejde jen o lidi. Dítě se učí vztahům k věcem. Poznává, jaké všelijaké hodnoty mají věci kolem dokola, jak se k nim lidé chovají“ (Matějček, 1986, s. 50, 51). Takový příklad nám nabízí kniha o pavouku Čendovi. Píší o tom v kapitole č. 6.5, nazvané „Dobrodružství pavouka Čendy.“ Čtenář se seznámí se zlodějem, který přijde do starého domu a chce vzít, co mu nepatří.

„V rodině jsou důležití nejen rodiče, ale intenzivní celoživotní pouto tvoří vazby mezi sourozenci.

„Dítě hledá místo v sourozenecké skupině a jeho sebeuvědomování se uskutečňuje současně s uvědomováním si druhého, který je mu tak blízký, podobný a současně tak odlišný“ (Matějček, 1986, s.127).

Medvídek Kuma tolik touží po tom najít svého tatínka. Ptá se, v čem je jiný. I děti jistě dobře vědí, že rodiče jsou dva (tatínek a maminka). Vytvořit takové povědomí je zvláště důležité i v dnešní době, kdy jsou často rodiče předškoláka rozvedeni a žijí odděleně. Kniha o Kumovi vysvětluje velmi citlivě takovéto odloučení. Viz kapitola č. 6. 1.

1. 7. 2 Prarodiče

„Podstatným vztahem uvnitř rodiny je pro předškoláka vazba s prarodiči. Prarodiče mají obvykle více času, jsou pozitivně nastaveni, ve svém věku jsou tolerantnější k jeho aktivitám, případně i k drobným prohřeškům. Poskytují mu nadhled. Nebrání se s dítětem probírat déle některé otázky. Umožňují dítěti zvažovat různé postoje, které se mohou vyskytovat mezi prarodiči a rodiči. Prarodiče pomáhají dítěti pochopit běh života, zprostředkují kontakt s omezením (handicapem), s nemocí a někdy i se smrtí“ (Klímová 1974, s. 27, 54).

Nad touto skutečností (smrtí) se zamýšlím v kapitole č. 6.5 nazvané „ Dobrodružství pavouka Čendy.“ Pavouček je v jednu chvíli v ohrožení života.

1. 7. 3 Vrstevníci

„V období mezi třetím a šestým rokem roste význam vrstevníků pro dítě. Ovlivňuje to jeho rozvoj kognitivních struktur, především řeči a myšlení, rozvoj motoriky, ale též schopnost oddělit se od přímého „vlivu“ dospělého. Předškolák je sice stále emocionálně vázaný na matku a rodinu vůbec a pro své plynulé osamostatňování potřebuje pevné zázemí. Ale má - li je, rád je opouští a vydává se poměřovat své síly s vrstevníky. Ve vrstevnické skupině si zkouší mimo rodinu to, co odpozorovalo v rodině. Zkouší si různé role, různé formy chování a eviduje reakce okolí na ně.

Velmi důležitý je kontakt s dětmi různého věku. Je třeba umět měnit role, podřídit se staršímu, pečovat o menší, prosadit se. Kontakt s dětmi je též důležitý pro formování vlastního Já, pro vytváření schopnosti měnit úhel pohledu a tutéž situaci vnímat z pohledu druhého. Je důležit pro ujasnění toho, jaký jsem, jak mě vidí ostatní, jaký bych chtěl být“ (Lisá, Kňourková, 1986, s.148).

Nad kamarádstvím se zamýšlím v kapitole č. 6.4 „ Jak Cílek Lídu našel,“ kde Cílkovi bylo smutno a byl rád, že našel kamarádku, se kterou si mohl povídat.

1. 7. 4 Mateřská škola

„V předškolním věku dítě vstupuje do kontaktu s dětmi stejně starými a s učitelkami v mateřské škole. Škola má jiný režim, než je doma. Vyžaduje se větší kázeň, poslušnost, soulad a souhra s jinými, vzniká soutěž a první poznatky o tom, že dítě není vždy nejlepší, jako tomu bylo v rodině. Je to velmi těžká úloha.

Rodiče i učitelky musí předškolní dítě učit, jak překonat drobná zranění a jak vyřešit konflikty.

City lásky a sympatie podporujeme záměrně. Upozorňujeme na vše malé, rostoucí a potřebující ochranu, jako je miminko, zvířátko, květina“ (Klímová, 1986, s. 142).

Zde by mohlo pomoci k vysvětlení přečítání „Kozí knížky.“ Analýzu této knihy uvádím v kapitole č. 6.3. Děti se v ní mohou setkat s malými kůzlaty již od narození. Koza jim věnuje pozornost. Péče přichází i od lidí.

Učíme též pomáhat starým lidem, kteří se nemohou tolik pohybovat, ohýbat, dobře nevidí. Děti poznávají, že se nemá nikomu ubližovat, ani živým, ani hračce. K tomu je předčítání velmi vhodné.

1. 8 Hra

„Hra je převládající činností dětského věku. Příznačné pro dětskou hru je vážné, hluboké zaujetí, s nímž se dítě této činnosti věnuje. Často zapomene na všechno, na čas k jídlu, na spánek, na okolí, na životní realitu, která je obklopuje. Žije chvíli v jiném světě.

Opakuje a znovu prožívá to příjemné a nepříjemné, co prožilo v denním životě. My dospělí býváme fascinováni, co od nás děti všechno odkoukají. Naše pohyby, naše výroky, naše nelogičnosti, naše postoje. Vidíme sami sebe v tom prostém naivním zrcadle. Děti se vžívají do hry s velkým citovým zaujetím. Znovu a znovu se k námětům vracejí, aby si citové prožitky zopakovaly, procvičily, utvrdily. Není žádnou vzácností, když si děti hrají na strašidla, že se začnou opravdu bát a dají se do pláče, tak opravdové je dětské prožívání hry“ (Matějček, 1986, s. 129).

„Neměli bychom tedy podceňovat dětské hraní. Z hlediska dítěte je to práce a navíc má nesmírnou vývojovou a výchovnou hodnotu“ (Matějček, 1986, s. 19).

Děti si mohou hrát na něco, o čem jim bylo předčítáno. Mohou se také zaměřit na emoce hrdiny. Díky tomu dovedou znovu prožívat příběh.

2. Předčtenář a nečtenář, vymezení pojmů

Homolová v publikaci Čtenářská propedeutika na s. 53 a 54 uvádí oba termíny. Nečtenářem nazývá dítě předškolního věku, které neumí číst. Období, kdy dítě ještě z vývojového hlediska nemůže umět číst, nazývá zásadně předčtenářským obdobím.

Je třeba si uvědomit, jak je možné vnímat tyto dva termíny. Předčtenářem by mohlo být dítě předškolního věku, které ještě nedosáhlo potřebných dovedností, aby se mohlo stát čtenářem. Vždyť i období „před školou“ se nazývá předškolní věk. Jeho věku odpovídají ale již některé předčtenářské kompetence. Naopak nečtenáře můžeme vnímat jako člověka, který číst dovede, ale tuto činnost rád nevyhledává. A hlavně, který ji nevykonává, nebo jen z vnější motivace. Termín předčtenář mi připadá pro dítě předškolního věku vhodnější. Naznačuje, že je to něco před čtením, že jde tedy o jakousi přípravu na tento proces (čtení) u předškoláků.

„Vztah čtenáře ke knize, který má charakter zvyku a potřeby se navenek projevuje zájmem o knihy i časopisy“ (Homolová, 2009, s. 48). Čtenářem se tedy bude moci stát časem každý předškolák.

„Čtenářem je ten, kdo potvrdil, že za poslední rok přečetl aspoň jednu knihu“ (Trávníček, 2008, s. 57).

3. Literární žánry vhodné pro předškoláky

„Literatura určená předškolním dětem by měla uspokojovat potřebu odpovědí na otázky proč a jak. Odtud pak příběhy o překonávání překážek, o nebojácnosti (přibližující přírodní děje jako bouřku, mráz, sních). Knihy vyznívají jako příklad“ (Homolová, 2009, s. 17).

„Žánrové skladbě pro toto období dominují lidová autorská poezie říkadlová, literární adaptace lidových pohádek, pohádková tvorba autorská a jednoduché příběhy z dětského života“ (Homolová, 2009, s. 22).

„Oblast textů prozaických reprezentují nejlépe pohádky a pohádková vyprávění. Ještě výstižnějším pojmenováním je vyprávění s pohádkovým laděním. Zahrnuje jak adaptace folklórních pohádek, tak původní autorská vyprávění s prvky antropomorfizace přírody (a to nejen v tzv. zvířecích pohádkách, ale i v adaptovaných bajkách a jiných jednoduchých personifikujících příbězích), tak vyprávění s postavami dítěti blízkými (dětské a novelistické pohádky, s prvky fantazie a se zdůrazněním emočního zřetele)“ (Homolová, 2009, s. 23).

3.1 Pohádky, jejich vliv na city a vztahy

V dětském věku jsou pohádky sledovány a předčítány s jakousi samozřejmostí. Dospělí ale také někdy s chutí sledují pohádku. Myslím, že mají touhu „utéct“ alespoň na chvíli z reálného světa, který je plný napětí, spěchu a každodenních starostí. V pohádkách vše dobře dopadne. Ve skutečném životě tomu tak vždycky nebývá. Někdy dobro nevíteží.

„Dětství je a zůstane dobou pohádek. Je v tom vlastně podivný rozpor, vždyť známe dítě jako realistické a někdy i přísně konkrétní, které dokonce opravuje dospělé, nejsou-li ve svém popisu dost pravdiví. Tento rozpor je však jen zdánlivý. Pohádky, jak je zná celý svět od pravěku, jsou potřebné dětem jako hra. Pohádky jsou staré jako kulturní lidstvo samo“ (Klímová, 1974, s. 45).

„Pohádka je pro dítě stejně nezbytná jako hra. Odpovídá úplně duševnímu obzoru dítěte raného věku. Je nutností, nutným vývojovým stupněm. Svou časovou neurčitostí (byl jednou jeden), záhadným umístováním (kdesi v lese), typizováním, oživováním věcí, zlidšťováním zvířat, fantastikou jsou blízké dětské mentalitě. To, že v pohádkách jsou lidé nebo zvířata rozděleni na dobré a zlé a že dobro vítězí, vyhovuje velmi silnému smyslu dětí pro spravedlnost. Vhodným způsobem vyvolávají emoce jako strach, láska, náklonnost, odpor, mateřský postoj i nadřazenost.

Předškolák pocitovou složku stále upřednostňuje, nečeká na realistické odpovědi, snaží se spíše objasnit citové vztahy mezi předměty „záhadného“ okolního světa“ (Klímová, 1974, s. 46).

„Pohádky se vyznačují ještě jednou významnou kategorií a tou je otevřenost. Souvisí s dětským synkretismem člověka žijícího v komunikaci. Průvodním jevem dětského synkretismu v předškolním věku je oživování předmětů a jevů (personifikace, animizace) a přirozené slučování reality a fikce. Dětský čtenář, posluchač volí nejméně náročný kód, upřednostňuje primární význam, srozumitelný příběh, který vztahuje k sobě“ (Homolová, 1999, s. 24).

„Pohádky pěstují u dětí kladné a záporné city: cit pro právo a spravedlnost, lásku k lidem, zvířatům, rostlinám, nenávisť k lidem pyšným, nadutým, zlomyslným. Pěstují cit pro malé, slabé, pro stáří. Na základě těchto citů se vytvářejí a upevňují zejména kladné vztahy k lidem, zvířatům i rostlinám.

Pohádky učí samostatnosti, statečnosti a v důsledku toho nebojácnosti, nenásilně učí být nápaditým, užívat svých přirozených schopností k odstranění zla, učí vtipu a humoru.

Pohádky jsou plny poezie a krásy. Dítě otvírá bezvýhradně srdce pohádkám v období asi do osmi let, prožívá je a nechává se jimi okouzlit.

Někdy je těžké odhadnout, zda dítě nebude rozvíjet svou fantazii nežádoucím směrem. Proto postupujeme opatrně. Obvykle však stačí k odreagování úsměv a slova vypravěče „to je všechno jen pohádka, žádná pravda“ (Klímová, 1986, s. 47).

„Kdo by v dětství pohádky nečetl a neslyšel, nebyl by později schopen tvořit, jak říkají ti, kdo studovali vliv pohádek na rozvoj člověka.

Fantazie je pohádkový přepis skutečnosti. Fantazii se učíme v předškolním věku. Tedy dopřejeme dětem v této době dostatek možností, aby svou fantazii rozvíjely (Klímová 1974, s. 53).

3.2 Literární postava a dítě předškolního věku

Každý z nás měl jistě v dětství svého oblíbeného hrdinu z pohádky (pohádkovou postavu). V dětském věku jsme se s ní setkali, měli ji rádi. V období dospělosti si, prostřednictvím takových „postaviček,“ připomínáme časy dávno minulé, postavy jsou pro nás stále milé.

„S postavami dítě cítí, ale též se mu hrdinové mohou protivit. Dítě jim hubuje, zamilovává se do nich, obává se o jejich osud. Projevuje spontánně svoje city k nim i k ději vypravování: pláče, trne strachem, směje se, zatajuje dech. Malý čtenář - posluchač prožívá život v knize. Sbližuje se s ním na společných vlastnostech, rolích, chybách. Po dobu četby, poslechu představu vlastního Já. Hovoříme až o duševní příbuznosti, kdy se dítě cele stává hrdinou knížky nebo příběhu. U dětí navíc s tím přesahem, že se dokážou vcítit i do zvířete či dokonce do neživého předmětu“ (Homolová, 2009, s. 38).

Jedná se o tzv. flow efekt, kdy čtenář zapomene na aktuální svět, žije pouze ve světě fikčním. Platí to i pro předčítání. Tuto skutečnost bychom si mohli ověřit při četbě knihy „Už se nebojím tmy, „Medvídek Kuma“ nebo „Jak Cílek Lídu našel“ a „Dobrodružství pavouka Čendy.“

„Na základě navozeného pocitu duševní příbuznosti vystupuje literární hrdina jako vzor chování a jednání. Literární postava (mlád'ata, starý dobrák od kosti, stejně starý chlapec nebo děvče atd.) se významně podílí na výchově dětského čtenáře, působí na jeho čtenářské postoje“ (Homolová, 2009, s. 39).

Ve vybraných titulech v diplomové práci vystupují zvířecí hrdinové medvídek, pavouček, kozička; dětský hrdina, chlapec a oživlá dřevěná loutka i kukačka z hodin.

4. Čtenářská gramotnost

„Čtenářská gramotnost je významným prvkem akulturace jedince ve společnosti, který vyžaduje rozsáhlý komplex dovedností a schopností jazykových, psycholingvistických, sociálních a kulturních“ (Wildová, 2012, s. 6).

„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi,

schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních a sociálních kontextech. Ve čtenářské gramotnosti se prolíná několik rovin, z nichž žádná není opominutelná (VÚP Praha, 2007).

Vztah ke čtení: Předpokladem pro rozvíjení čtenářské gramotnosti je potěšení z četby a vnitřní potřeba číst.

Doslovné porozumění: Čtenářská gramotnost staví na dovednosti dekodovat psané texty a budovat porozumění na doslovné úrovni se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností.

Vysuzování a hodnocení: Čtenářsky gramotný člověk musí umět vyvozovat z přečteného závěry a posuzovat (kriticky hodnotit) texty z různých hledisek včetně sledování autorových záměrů.

Metakognice: Součástí čtenářské gramotnosti je dovednost a návyk seberegulace, tj. dovednost reflektovat záměr vlastního čtení, v souladu s ním volit texty a způsob čtení, sledovat a vyhodnocovat vlastní porozumění čtenému textu a záměrně volit strategie pro lepší porozumění, překonávání obtížnosti obsahu a složitosti vyjádření.

Sdílení: Čtenářsky gramotný člověk je připraven sdílet své prožitky, porozumívání a pochopení s dalšími čtenáři. Své pochopení textu porovnává s jeho společensky sdílenými interpretacemi, všímá si shod a přemýšlí o rozdílech.

Aplikace: Čtenářsky gramotný člověk využívá čtení k seberozvoji i ke svému konání, četbu zúročuje v dalším životě“ (Kolektiv autorů, 2011, s. 8).

Některé z těchto rovin bychom mohli „zasadit“ i do předškolního věku. Samozřejmě většina předškoláků neumí číst, přesto je možné některé dovednosti a činnosti týkající se čtenářské gramotnosti i v tomto věku u dětí sledovat (období čtenářské pregramotnosti). Předškolák vystupuje spíše v roli posluchače, ne čtenáře. Může sdílet své prožitky a pochopení s dalšími posluchači. S pomocí dospělého (předčítatele) dokáže předškolák v jisté míře posuzovat texty a zapojit přitom své dosavadní zkušenosti a poznatky. I u nejmenších dětí se projevuje aplikace, zúročení četby v jejich životě. O tom svědčí i knihy, které jsem vybrala a úkoly, které jsem k nim vymyslela. Děti předškolního věku mohou projevovat také potěšení z předčítání, mohou se na další podobnou chvíli s dospělým a knihou těšit.

4.1 Čtenářská pregramotnost a RVP PV

„Klademe-li si otázku o možnostech rozvoje čtenářské pregramotnosti a o podmínkách tvorby jejich čtenářské prekompetence předškolních dětí, je nasnadě zajímat se o koncepci jejich institucionální výchovy a vzdělávání. Působení mateřské školy, jak je deklarováno v základním

koncepčním dokumentu Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV).

V oblasti literární výchovy dítěte (dítě a jeho psychika - jazyk a řeč - literární výchova) se realizuje ve dvou rovinách – jako výchova literaturou a výchova k literatuře. RVP PV vymezuje úkoly týkající se výchovy zájmu dětí o literaturu (a čtení) a postupného seznamování s literárními texty“ (Homolová, 2012, s. 33).

„Celkový systém literární výchovy v mateřské škole tak má maximálně angažovat spontánní zájem dítěte. Literární výchova nabývá v mateřské škole bohatého rozpětí, které samo přesahuje vlastní hranice a četbou navozuje další aktivity dítěte, jako je hra, recitace, dramatizace, výtvarný projev zachycující předčítaný příběh, vyprávění aj.“ (Homolová, 2012, s. 34). Metodiku a návrhy činností související s analyzovanými tituly uvádím v kapitolách č. 6.1 až č. 6.5.

„Skupinová povaha estetických činností dítěte v mateřské škole formuje také podstatnou měrou základ chápání funkce literatury (obecné slovesnosti) v životě vůbec – její funkci společenskou, společensky sdílenou.

Literární výchova předškoláků klade i specifické nároky na osobnost učitele jako poučeného aktivního čtenáře znalého předčtenářských charakteristik dětí“ (Homolová, 2012, s. 35). Tuto charakteristiku jsem nastínila v předešlých kapitolách Teoretické části diplomové práce.

4.2 Pedagogický konstruktivismus

„Konstruktivismus se pokouší o autentické (z hlediska dětí) pojmové zpracovávání už získaných zkušeností a poznatků. Jeho metody vycházejí ze zkušeností dětí se zkoumaným obsahem, které děti v různých podobách vzájemného dialogu a spolupráce podrobují společnému zkoumání, čímž se poznání dětí mění na kvalitativně jinou úroveň. Cílem je funkční výstavba, konstrukce poznání samotnými dětmi“ (Vybíral, 1996, s. 2).

Činnosti po četbě promyslím v kapitolách, kde zpracovávám analýzy jednotlivých knih. Náměty k činnostem po předčítání uvádím např. v kapitole č. 6.2 nazvané „Už se nebojím tmy“ a kapitole č. 6.3 nazvané „Kozí knížka.“

Snažím se navrhnout také činnosti v průběhu předčítání. V kapitole č. 6.5 „Dobrodružství pavouka Čendy“ zmiňuji možnosti práce s ilustracemi i textem, kde se nacházejí číslice. Využiji je k rozvoji předmatematických představ.

„Při plánování činností by nám mohl pomoci zjednodušený model E-U-R. Je třeba si uvědomit, jak využít tohoto zjednodušujícího modelu, aby bylo zachováno co nejvíce rysů přirozeného učení,

které je nejefektivnější. Model E-U-R znamená evokace, uvědomění si významu informací, reflexe.

Evokace je první fáze procesu učení. Žáci se vybavují to, co si myslí o tématu, co o něm vědí a co se jen domnívají. To, co mají učící se na začátku učení v hlavě a vybavují si, se v procesu vybavování strukturuje a díky tomu se v další fázi mohou nové informace zařadit na hodné místo v mysli těch, kdo se učí. Již v této fázi se žáci učí (nejde jen o přípravu na učení).

V evokaci si žák vybavil své dosavadní znalosti a porozumění tématu, prekoncept.

Uvědomění si významu nových informací, procházejí novou zkušeností. Žáci propojují nové informace, které v této fázi přicházejí z vnějšího zdroje (pokus, exkurze).

Reflexe je třetí fází procesu učení. Žák se ohlíží za procesem učení, kterým právě prošel a formuluje si svůj nový obraz tématu nebo problému (co teď o něm ví, co si opravil, jaké otázky zůstaly nezodpovězeny)“ (Košťálová, H., Hausenblas, O., Kritické listy 24).

Před předčítáním, při seznamování s knihou, při předčítání i po předčítání je možno využít mnoha činností přiměřených dětem předškolního věku. Před četbou je dobré se zabývat ilustracemi. Je zajímavé si s dětmi o nich popovídat. I samotný název knihy vzbuzuje mnoho otázek a dává možnost k předvídaní. O čem asi kniha bude vyprávět? Kdo v ní bude vystupovat, co myslíš? Ptáme se dětí a ony přemýšlejí. O práci s názvy knih a předvídaní se zmíním v dalších kapitolách.

Žáci získávají poznání prostřednictvím činností a aktivit (před, při, po předčítání), které jsou přímo spojeny s knihou. Všechny fáze procesu učení (uvedeny viz výše) můžeme využít při přípravě zajímavých činností a při práci s knihou. Uvádím proto ještě několik vět o pedagogickém konstruktivismu, který s těmito principy úzce souvisí.

„Pedagogický konstruktivismus pracuje s postupy zaměřenými na pojmenovávání a rozumové zpracovávání zkušeností získaných, což se projevuje ve změně poznání. Poznání není pouze zkušenost, ale pochopení zkušenosti. Tuto poznávací cestu by pak šlo vidět jako cestu od zážitku k přemýšlení, od emotivního zážitku k rozumovému zpracování, od činnosti k myšlení, od zkušenosti k poznání“ (Vybíral, 1996, s. 3).

PRAKTICKÁ ČÁST

5. MINIVÝZKUM V MATEŘSKÉ ŠKOLE

5.1 Hypotézy

Domnívám se, že v dnešní moderní době je více než vhodné, aby rodiče dětem předškolního věku předčítali. Zhoršující se mluvní projev a také schopnost soustředění se dětí této věkové skupiny napovídá, že tomu tak mnohdy v dostatečné míře není.

Jako učitelka v mateřské škole se často zamýšlím nad předčítáním dětem této věkové skupiny a nad kvalitou dětských knižních titulů.

Chtěla jsem si své domněnky alespoň částečně empiricky ověřit, uskutečnila jsem tedy minivýzkum v mateřské škole, kde vykonávám svoji pedagogickou činnost. Sestavila jsem krátký dotazník, který obsahoval tři otázky. Na základě toho jsem si stanovila tyto základní hypotézy:

Hypotéza č. 1:

Hlavním kritériem pro výběr knih u většiny respondentů je téma.

V titulech současných českých autorů se setkáme s bohatým českým jazykem, často s aktuálními tématy - např. ekologie, mezilidské vztahy či současný dětský svět.

Z šetření, které provedl v publikaci Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize Jiří Trávníček, vyplývá toto tvrzení: „*Takovýto nápor náš knižní trh nikdy v minulosti nezažil. Sami přiznáváme, že na našem knižním trhu se nevyznáme. Nikdy však nebyla kniha pro nás tak dostupná a nabízená v takové šíři – tematické a žánrové*“ (Trávníček, 2008, s. 168). Je třeba říci, že se šetření týkalo výběru knih pro dospělé. Domnívám se, že tato tendence platí i v případě výběru dětské knihy dospělými.

Hypotéza č. 2:

Učitelky vyhledávají pro předčítání spíše klasická díla českých autorů.

Svět, který odkrývají současní autoři dnešnímu předškolákovi, může být lákavý. Zastaralé slovní obraty a časy dávno minulé v těchto knihách nenajdeme. Učitelky sahají po českých klasických titulech, které s dětmi již v minulosti využily. Hraje zde roli také jejich čtenářská zkušenost, stejně jako rodiče vybírají knihy, které znají ze svého dětství. Nejnovější knihy se zatím nemohly osvědčit, nejsou v praxi vyzkoušené učitelkami. Osobní zkušenosti a předávání informací (o knihách) mezi učitelkami, kolegyněmi jsou velmi podstatné.

Hypotéza č. 3:

Rodiče spoléhají na dětské klasické autory z dob svého mládí.

Z vlastní zkušenosti (i po rozhovorech s rodiči) vím, že mají rodiče často tendenci k upřednostňování klasických titulů, které si oblíbili ve svém dětském věku. Mají rádi pohádkové postavy a nyní by si přáli, aby je poznaly i jejich děti.

Hypotéza č. 4:

Učitelky ani rodiče neznají vybrané nejnovější české tituly pro předškolní děti.

Domnívám se, že ani jedna skupina vychovatelů, rodiče, učitelky většinou nevyhledávají nejnovější české tituly často od neznámých autorů, proto je ani neznají. O tom nás informují zveřejňované žebříčky nejpůjčovanějších knih v knihovnách pro nejmenší. Navštívila jsem Městskou knihovnu ve Slaném, kde jsem se dozvěděla, že nejpůjčovanějšími tituly jsou: „Ivanka lepší náplasti“ (rok vydání 2010) a „Ivanka je nemocná“ (rok vydání 2010) od Kateřiny Janouchové, „Ťapík na pouti“ (rok vydání 2008) od Daniely Řezníčkové a „Byl jeden dům“ (rok vydání 2004) od Dagmar Urbánkové. Z internetových zdrojů jsem zjistila, že např. v Městské knihovně v Hradci Králové patří mezi nejpůjčovanější tituly: komiks „Garfield“ od Jima Davise, „Bořek stavitel“ a „Dívčí parta“ Lisi Harrison a v Městské knihovně v České Třebové jsou to knihy: „Barbie a tři mušketýři“, „Kouzelný módní salon“ a „Malý princ“ od Antoina Saint-Exupéry. Viz elektronické zdroje na s. 78 4) a 5).

Moje hypotéza se nepotvrdila pouze v Městské knihovně ve Slaném, kde jsou nejpůjčovanějšími knihami nejnovější české tituly. V Městské knihovně v Hradci Králové a v České Třebové si čtenáři nejvíce vybírají tituly od zahraničních autorů. Domnívám se, že postavy z těchto knih jsou dětem známé i z televizního vysílání (Garfield, Bořek stavitel, Barbie), proto o nich chtějí předčítat, prohlížet si obrázky a držet knihu v ruce. Je zřejmé, že i masmédiá významně ovlivňují v současné době výběr titulů pro předčítání.

5.2 Výběr respondentů

Dotazník k minivýzkumu byl určen pro dvě skupiny respondentů. Jednalo se o rodiče dětí předškolního věku a učitelky té samé mateřské školy. Škola se nachází ve Slaném, Vítězné ulici č. 1578.

Všechny učitelky osobně dobře znám, jsou to moje kolegyně. Mezi patnácti dotazovanými je také paní ředitelka. Většina dotazovaných učitelek pracuje v této mateřské škole již několik let. Dvě učitelky jsou začínající, vykonávají svou pedagogickou činnost teprve prvním rokem.

Rodiče dětí předškolního věku teprve více poznávám. Pracuji v přistavěné části naší mateřské školy ve třídě mladších dětí. Věkové rozpětí této skupiny dětí je tři roky až třiapůl roku. Všechny děti nastoupily v září do naší třídy a vůbec do mateřské školy poprvé.

Zachovala jsem anonymitu respondentů, přesto dva rodiče stvrdili své odpovědi podpisem.

Z 28 rozdaných dotazníků rodičům jsem obdržela všechny, tedy 100%. Z 15 rozdaných dotazníků učitelkám jsem obdržela 14, tedy 93,3 %. Jedna učitelka nechtěla dotazník vyplnit. Důvod neuvedla. Jde o kolegyni, která je důchodového věku.

Dotazníky jsem rozdávala osobně. Setkala jsem se většinou s kladnou odezvou. Několik rodičů dotazník neobdrželo, jejich děti v den rozdávání nebyly přítomny v mateřské škole, kupodivu se sami hlásili následující dny a žádali o dotazník.

Kolegyně jsem oslovila též osobně. Většinou odpovídaly poměrně ochotně, jen časový interval pro vypracování odpovědí byl podstatně delší. Vracely mi dotazníky po několika dnech, ale i týdnech.. Několik učitelek dotazník někam založilo, obdržely tedy ode mě nový. Nemohu se divit, vždyť časový úsek pro vyplnění dotazníku bylo září, kdy je v mateřské škole nejvíce práce.

Rodiče většiny dětí odpovědi napsali ještě před odchodem z MŠ či dodali další den. Tento přístup mě mile překvapil.

5.3 Struktura dotazníku

V úvodní části jsem zařadila žádost o laskavé vyplnění dotazníku a stručné vysvětlení, k jakému účelu odpovědi poslouží. Dotazník se všemi výzkumnými otázkami je uveden v Příloze č. 1.

Následovalo krátké sdělení, pro koho jsou otázky určeny (pro učitelky mateřských škol a pro rodiče dětí předškolního věku).

Sestavila jsem tři otázky. Dvě z nich byly otevřené, třetí uzavřená. První dvě otázky se týkaly kritérií pro výběr dětské knihy. V obou se mohli dotazovaní vyjádřit a rozepsat podle svého uvážení a zvolit svá vlastní kritéria pro výběr knih. Třetí otázka zkoumala znalost celkem pěti konkrétních titulů. Respondentům měly pomoci názvy knih ve spojení se jmény autorů (Medvídek Kuma od Martiny Skaly, Kozí knížka od Terezy Říčanové, Zpátky do Afriky od Jiřího Dvořáka, Poklad starého brouka od Olgy Černé a Už se nebojím tmy od Vhrsti).

Počet otázek byl limitován tím, že se jedná pouze o minivýzkum. Pořadí otázek bylo zvoleno záměrně tak, aby se respondenti nejprve zamysleli nad samotným výběrem knih v první otázce, v druhé otázce upřesnili výběr z hlediska období, roku, kdy bylo dílo vydáno a třetí otázka byla již

konkrétní, týkala se pouze znalosti pěti nedávno vydaných titulů.

5.4 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku

V této podkapitole se zaměřím na rozbor odpovědí k jednotlivým otázkám.

- **Otázka č. 1: Podle čeho vybíráte knihy pro předčítání dětem předškolního věku? Je pro Vás důležitá obálka knihy, ilustrace, téma či úplně něco jiného?**

Na tuto otázku odpověděly všechny učitelky, které dotazník odevzdaly. Seřadily nejen kritéria pro výběr podle důležitosti, ale přidaly i další vlastní. Nejvíce je zajímá téma, potom hned ilustrace. Podle obálky vybírají jen tři učitelky. Pouze čtyři učitelky zajímá jazyková stránka. Uváděly, že jsou důležité jednoduché věty, srozumitelný jazyk a velké písmo. Jedna učitelka uvedla, že je pro ni důležité, aby v knize byla legrace a vtip. Zajímavý by měl být podle této učitelky i název knihy. Některé učitelky uvedly i více kritérií pro výběr.

Rodiče odpovídali obdobně. Často uváděli, že nechávají výběr na dítěti. Někdo také napsal, že vybere knihu, která momentálně doplňuje to, co se má dítě právě naučit. Několik respondentů uvedlo také cenu knihy. V následující tabulce jsou uvedeny všechny odpovědi, proto je jich více než respondentů. Nejde o ztvárnění pořadí kritérií, ale jedná se jen o výčet veškerých uváděných kritérií.

Tabulka č.1

Kritéria pro výběr knihy	Učitelky	Rodiče
Téma	11	24
Ilustrace	8	15
Obálka knihy	3	6
Výběr dle přání dětí, výchovné hledisko	3	5
Jazykové hledisko	4	7
Něco jiného – cena za knihu	1	2

- **Otázka č.2: Dáváte přednost české klasice (knihám, které se Vám líbily, když jste byli malí) nebo hledáte i nejnovější tituly současných českých autorů? Uved'te příklad knihy, kterou jste dětem v poslední době předčítali/y.**

Pouze jedna učitelka uvedla, že dává přednost novějším titulům před díly klasickými. Většina ale odpověděla, že dávají přednost české klasice a knihám ze svého dětství. Tři učitelky napsaly, že se snaží, aby byl výběr vyvážený – klasická díla a tituly současných autorů. Všechny se shodly, vybírají především české tituly. Konkrétní příklady knih – Pohádky z pařezové chaloupky, Pohádky B. Němcové, K.J.Erbena...

Respondenti z řad rodičů uváděli většinou knihy ze svého dětství, českou klasiku. Pouze čtyři rodiče uvádějí, že začínali výběrem knih ze svého dětství, ale nebrání se ani předčítání knih současných autorů. Příklady knih – Špalíček pohádek, Pohádky B. Němcové a K. J.Erbena... Mezi tituly současných autorů rodiče zařadili knihy „Verunka a kokosový dědek,“ „Ivanka lepší náplasti,“ „O Puclíkovi.“

Přehled odpovědí naznačuje následující tabulka:

Tabulka č. 2

	Učitelky mateřské školy	Rodiče dětí z mateřské školy
Česká klasická díla	11	21
Nejnovější tituly současných českých autorů	1	3
Obě uvedené možnosti současně	2	4

- **Otázka č.3: Četli/y jste dětem či znáte některou z těchto dětských knih? Medvídek Kuma (autorka Martina Skala), Kozí knížka (autorka Tereza Řičanová), Zpátky do Afriky (autor Jiří Dvořák), Poklad starého brouka (autorka Olga Černá), Už se nebojím tmy (autor Vhrsti).**

Na tuto otázku odpověděla většina dotazovaných záporně. Z odpovědí učitelek jsem zjistila, že jedna četla Kozí knížku. Jedna učitelka zná knihu Medvídek Kuma, kde ji zaujaly ilustrace, ale nikdy ji nečetla. Dvě z dotazovaných učitelek znají knihu Zpátky do Afriky, ale nečetly ji.

Rodiče odpovídali ve většině případů také záporně. Jeden rodič četl knihu Už se nebojím tmy,

další zná knihu Zpátky do Afriky, ale nečetl ji. Ostatní neznají žádný z uvedených titulů. Někteří z nich projeví zájem o přečtení nabízených knížek. Odpovědi ukazuje tabulka č.3a) a 3b).

Tabulka č. 3a)

Respondenti – učitelky MŠ

Název knihy	Celkový počet		
	kladných odpovědí	Knihu jen znají	Knihu četly
Medvídek Kuma	1	1	
Kozí knížka	1		1
Zpátky do Afriky	2	2	
Poklad starého brouka			
Už se nebojím tmy			

Tabulka č.3b)

Respondenti - rodiče dětí předškolního věku

Název knihy	Celkový počet		
	kladných odpovědí	Knihu jen znají	Knihu četli
Medvídek Kuma			
Kozí knížka			
Zpátky do Afriky	1	1	
Poklad starého brouka			
Už se nebojím tmy	1		1

5.5 Závěrečná shrnutí

Hypotéza č.1:

Hlavním kritériem pro výběr knih u většiny respondentů je téma.

Jak jsem předpokládala, pro většinu respondentů je nejdůležitější téma knihy. Více jsou zmiňována ještě kritéria - jazykové hledisko, obálka knihy a ilustrace. Další kritéria jsou již méně uváděna.. Nad výběrem se respondenti opravdu zamýšlejí. Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č.2:

Učitelky vyhledávají pro předčítání spíše klasická díla českých autorů.

Výrazná většina učitelek potvrdila výběr klasických děl, jak jsem se domnívala. Zjistila jsem také, že výběr knih nesouvisí s věkem učitelek. Z toho tedy vyplývá, že starší i mladší volí „klasiku.“

Hypotéza č. 3:

Rodiče spoléhají na dětské klasické autory z dob svého mládí.

Zaujalo mě, že u rodičů převládá také upřednostňování výběru klasických děl. Kupodivu prokázali rodiče podobnou tendenci výběru převážně děl od klasických českých autorů. Na věk rodičů jsem se nezaměřila. Tato hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č. 4:

Učitelky ani rodiče neznají vybrané nejnovější české tituly pro předškolní děti.

Tato hypotéza se v minivýzkumu potvrdila. Obě skupiny respondentů neznají téměř žádnou z uvedených knih. Tento fakt je zvláště překvapivý u rodičů. Domnívám se, že dotazovaní rodiče jsou většinou zástupci mladší generace a mohli by tedy výběr literatury pro svoje děti „posunout“ do dnešní doby. Uvedené knihy jsou totiž vydané po roce 2000.

Potěšilo mě, že někteří rodiče poděkovali za inspiraci a projevíli zájem mnou nabízené knihy svým dětem přečíst. I počet navrácených dotazníků naznačuje zájem rodičů i učitelek o zkoumanou problematiku.

6. ANALÝZY KNIH

Těšila jsem se, až začnu psát diplomovou práci. Zajímalo mě, s jakými dětskými knihami se seznámím.

Ještě před tím, než jsem se do hledání pustila, znala jsem jen několik titulů od současných českých autorů pro děti předškolního věku. Při prvním uvažování jsem dospěla k názoru, že knih vydaných po roce 2000 mnoho nenajdu. Navštívila jsem Sukovu čítárnu, kde mi paní Mgr. Ivana Hutařová poradila a pomohla vyhledat některé zajímavé tituly. Také v knihovně ve Slaném jsem při několika návštěvách objevila mnoho neobyčejných knížek. A jednu knihu mi doporučila přímo paní Mgr. Štěpánka Klumparová, Ph.D.

Přiznávám, že původní výběr pěti knih, na které jsem se dotazovala i rodičů, jsem pozměnila. Přála jsem si, aby diplomová práce působila uceleným dojmem. A minivýzkum mě dovedl na jinou cestu. Našla jsem totiž zcela nečekaně společný klíč pro tři z pěti původních knih. Společným znakem bylo totiž to, že knihy si ilustroval sám autor či autorka. Učinila jsem tedy pro sebe malý objev a diplomovou práci jsem začala psát ještě s větší chutí. Pátrala jsem po dalších takových knihách, které by měly stejného autora i ilustrátora. Objevila jsem je. V dalších kapitolách se zaměřím na analýzu těchto titulů. Jde o vzorek pěti knih vhodných pro děti předškolního věku. Podle mého mínění každá z nich by mohla upoutat pozornost dětí, ale i učitelek v mateřské škole a v neposlední řadě rodičů. Každá z knih je něčím neobvyklá.

K textu ve všech vybraných knížkách patří netradiční ilustrace, pokud se týká výtvarné techniky. V jedné knize nalezneme dokonce fotografie.

Dříve než jsem začala analyzovat jednotlivé tituly, vytvořila jsem osnovu (viz Příloha č. 2). Inspirovala mě publikace Teorie literatury pro učitele od Josefa Peterky. Osnova výše uvedených titulů (Medvídek Kuma, Kozí knížka, Už se nebojím tmy, Jak Cílek Lídu našel, Dobrodružství pavouka Čendy) tvoří základ pro analýzy. Pokud to bylo nutné, přizpůsobila jsem osnovu konkrétnímu titulu. Domnívám se, že jde o základní kritéria pro rozbor knihy. Souvisejí s jazykovou, obsahovou, stylistickou a výtvarnou stránkou knihy. V každém rozboru je na začátku uveden krátký úryvek, aby si čtenář udělal představu a naladil se na správnou notu. Analýza je doplněna informacemi o autorovi a údaji o knize. Usilovala jsem o to, aby analýzy byly srozumitelné pro rodiče i učitelky po všech stránkách.

6.1 ANALÝZA KNIHY „MEDVÍDEK KUMA“

Název : Medvídek Kuma

Nevšední putování na severní pól

Autorka: Martina Skala

Ilustrace: Martina Skala

Nakladatelství: Mladá fronta, Praha

Rok vydání: 1. vydání roku 2009

„Polárnímu medvědovi a medvědice grizzly se narodil malý medvídek. Ale jak už to někdy v životě bývá, rodiče se rozešli. Otec žil na severním pólu a medvědice vychovávala medvídku sama. Jeho asijská babička, černá medvědice Ayako, říkala medvídkovi Kuma, což znamená japonsky „roztomilý medvídek.“ A to medvídek rozhodně byl, i když se nepodobal svým příbuzným z matčiny strany ani trochu. Strýc byl veliký hnědý medvěd, teta jakbysmet a všichni medvídkovi bratřenci a sestřenice měli barvu mléčné čokolády. Jenom Kuma byl sněhobílý a jeho kožíšek zdobily tři hnědé skvrny, jedna kolem oka, druhá na tlapce a třetí na ocásku“ (Skala, 2009, s. 7).

1. SUBJEKTIVNÍ DOJMY A HODNOCENÍ

Již obálka knihy mě zaujala. Nejprve mě zajímalo, co je to za podivné zvíře s našpulenou tlamičkou. Titul mi napověděl, že jde zřejmě o medvídku. Ale takhle medvěd přece nevypadá. Je zobrazen jako medvěd polární, jenomže na kožichu jsem objevila hnědé skvrny. To bude něco zvláštního, neobvyklý úkaz. Dá se předvídat na základě různých indicií.

2. VÝPRAVA KNIHY

Titul Kuma, který je složen ze samých iniciál, mi prozradil, že kniha bude zřejmě vyprávět příběh o zvířátkách. Když jsem knihu otočila na závěrečnou stranu obálky, lekla jsem se bílého zajíce s dlouhými ušima. A bylo mi hned jasné, že se setkám v knize i se zvířaty ze severního pólu. Bledě modrý obal na mě působil uklidňujícím dojmem. Mapa na prvních několika stranách byla lákavá, hned jsem zkoumala, jestli světadíly se opravdu podobají skutečnosti, jak je zobrazen polární kruh a proč je bílý medvěd označen červenou hvězdičkou. O téhle knize jsem nepochybovala ani chvíli. Dostala jsem chuť si ji přečíst.

V letošním školním roce vykonávám svou pedagogickou činnost ve třídě, kam docházejí nejmenší děti ve věku tři až tři a půl let, nemohu tedy tuto knihu předčítat tak malým dětem. Chystám se ji ale doporučit svým kolegyním, které učí ve třídách předškoláků.

Na obálce knihy se střídá modré a červené písmo, tiskací s písmem psacím ozdobným. Na zadní straně nalezneme několik vět o samotném příběhu – modrý odstavec a v červeném odstavci si můžeme přečíst o autorce Martině Skale.

Úvodní věnování autorky (Skala, 2009, s. 1): „*Mé milované kočce Puškin, která padla za oběť jestřábovi 13. 8. 2009*“ nám prozradí, že autorčin vztah k přírodě je více než vřelý, že zvířátka hrají důležitou roli v jejím životě. Zřejmě i postavy v příběhu budou převážně zvířata. K tématu se ještě vrátím v další části diplomové práce.

Obsah v knize nenajdeme. Téměř každá kapitola je uvozena iniciálou, pouze u dvou kapitol jsem nenalezla zdobené písmo. Názvy kapitol většinou označují další postavu příběhu - Trepík Flint, Pipin, Bandita mýval a další. Jsou jednoslovné či dvouslovné, psány větším černým písmem, tedy zvýrazněné.

Stránky nejsou jen bílé, ale některé autorka odlišuje jemně pastelovými barvami. Tato barevnost umožňuje lepší orientaci v knize. Písmo je v celé knize zachováno černé, nápadné jsou větší mezery mezi řádky, tedy širší řádkování.

Ilustrace od samotné autorky provázejí celý příběh, nahodile v každé kapitole. V textu se vyskytují menší obrázky, ale najdeme zde i dvoustránkové ilustrace. Autorka použila vodové barvy, zvýrazňuje linie černou konturou. Vystihuje zvířata v jejich reálné podobě. Desatero v závěru knihy je laděno na zcela vážné notě, přesto stojí zato se nad ním zamyslet. Zde vykazují ilustrace klíčovou úlohu k zapamatování toho nejdůležitějšího. O těchto bodech budu ještě dále uvažovat.

3. AUTORKA

Autorka Martina Skala se narodila 25. 3. 1958 v Praze na Malé Straně v rodině architekta a muzejní pracovnice. Studovala na pražské Hollarově výtvarné škole. Vystudovala historii a scénografii. Zde se dá najít souvislost se záměrem vlastních ilustrací pro knihu „*Medvík Kuma*.“ V osmdesátých letech žila v Paříži. V knize se často vyskytují francouzské výrazy či celé francouzské věty. Z vlasti odjela v roce 1983 a zpět se již nevrátila. V emigraci udržovala kontakt s českým kulturním prostředím. Její jméno je spjata s filmem. Léta devadesátá a léta současná, kdy žila a žije v Americe, jsou spjata hlavně s knižní ilustrací a volnou výtvarnou tvorbou.

Jména postav jsou cizokrajná. Vzácná liška je pojmenována francouzsky – Fleur de Nuit podle vzácného francouzského parfému. V textu při promluvě lišky se často objevují francouzské výrazy i celé věty – např. Oui, C'est une catastrophe, merci, Bon Dieu, atd. Souvislost bych hledala v dobách jejího pobytu v Paříži.

V knize se projevil její výtvarný talent a studium výtvarnictví. Zúročila zde své jazykové znalosti získané v emigraci.

4. TITUL

Medvídek Kuma je titul protagonistický, individuální. Lze očekávat, že Kuma bude hlavním hrdinou příběhu.

K titulu přiléhá podtitul Nevšední putování na severní pól. Naznačuje dlouhou cestu na sever, která ovšem nebude obyčejná, neboť název podtitulu uvozuje přídavné jméno nevšední. Oba názvy jsou umístěny v horní části obálky. Hned pod nimi je ozdobným písmem napsáno jméno autorky. Doplnuje je zobrazení medvídky Kumy, což je dominantní a upoutá pozornost. Zcela dole je malým písmem uvedeno nakladatelství Mladá fronta.

5. SYŽET

a) děj

Celý příběh začíná seznámením s hlavním hrdinou medvídkem Kumou a jeho rodinou. Realisticky a pro děti přijatelnou formou je vysvětleno, proč s medvídkem nebydlí také jeho tatínek. Medvídek se vydává na dalekou cestu, aby poznal svého otce a aby zabránil dalšímu ničení planety a varoval před probuzením příšery El Niña. Cestou potkává další zvířecí kamarády a putují společně. Tito přátelé mají také negativní zkušenost s jednáním lidí. V knize se zcela nenásilně hovoří o tom, jak člověk planetu ničí svým nezodpovědným chováním. Ekologické téma autorka zpracovává poměrně do hloubky.

Příhody se odehrávají ve snu, což ale není zpočátku příliš jasné. Medvídek získal informace od své matky, která mu vyprávěla, kde svého otce najde. Postupně se seznamuje se svými kamarády. V lese potká lišku se zvláštním osudem. Liška je zasažena špatným lidským chováním. Seznámení s Pipinem má souvislost s nezodpovědným chováním lidského druhu. Pipina totiž opustili jeho lidští majitelé. Jde o kapitolu nazvanou prostě Pipin. Reprezentantem špatného člověka je pytlák Rapki. Najdeme ho ve stejnojmenné kapitole. Chytá totiž zvířata do sítě.

V knize můžeme zaznamenat i epizodické odbočky. Zlatá rybka, která nás od příběhu přivádí do pohádky. V textu jsou vloženy také kratší veršované úryvky. Verše zpomalují děj, jsou někdy předělem mezi jednotlivými kapitolami a udržují pozornost čtenáře i posluchače. Jsou „kusem pravdy,“ zamyšlením nad realitou.

Např.: *Kamarádi lumíci,
nejsou žádní trempíci,
mají všichni doupata,
starosti a mlád'ata.
Já jsem volné zvířátko,
na světě jsme nakrátko* (Skala, 2009, s. 71).

Přátelé prožívají různá dobrodružství a postupují pomalu k severnímu pólu. Příběh má svůj dobrý konec. O konci vyprávění budu ještě psát dále.

b) postavy, vypravěč

Vypravěč je vševědoucí. V úvodu se stává však vypravěčem medvědice a seznamuje Kumu i čtenáře, jak to bylo předtím, než jsme se dostali do výchozí medvědí situace a než se začal odvíjet příběh.

Hlavní postavou celého vyprávění je malý medvídek. Jmenuje se Kuma. V japonštině znamená Kuma roztomilý.

Vnitřní popis: Kuma je roztomilý, hodný, zvědavý, také trochu neposlušný a škodolibý.

Vnější popis: Zajímavý byl jeho zevnějšek. Kuma byl sněhobílý a jeho kožíšek zdobily tři hnědé skvrny, jedna kolem oka, druhá na tlapce a třetí na ocásku. Tato odlišnost od ostatních hnědých medvědů mu přinášela potíže. Byl vyvoláván ve škole často k tabuli, učitel si ho okamžitě všiml.

„*Starý profesor byl Kumou doslova posedlý a často na něj upozorňoval před celou třídou jako na zvláštní hříčku přírody*“ (Skala, 2009, s. 8). Zde se nabízí potenciál pro diskusi o odlišnosti, která bývá někdy vnímána jako hendikep.

c) časoprostor

Příběh má dvě časové roviny, snovou a skutečnou.

V úvodu seznámení s rodinou malého Kumy. V souvislosti s vyprávěním matky o otci Kumy zmiňuje Aljašku a Arktidu. Odchází sbírat bobule z brlohu. Brloh není dále popsán. Je to místo, kde bydlí medvídek se svojí matkou a babičkou.

Změna a pohyb značí dobrodružství (cizí nebezpečný svět), tedy les. Medvídek Kuma se svými přáteli cestují pěšky, ale i vlakem a objevují i jiné geografické prostředí (moře, polární kruh).

Překračují hranice mezi místy (subprostory) Aljaškou, Severní a Jižní Amerikou, polárním kruhem atd., které tvoří dějové zvraty.

Jde o kruhovou cestu – bloudění a návrat na původní místo. Celá cesta je realizována pouze ve snu. Na počátku vyprávění se Kuma uloží k zimnímu spánku a na konci se probudí právě v době, kdy začíná jaro. Probouzí se v brlohu, kdy sen končí.

Na úvodních dvou stranách je zobrazena mapa putování zvířecích přátel. Světadíly jsou znázorněny podle skutečnosti (pouze schematicky). Světadíly jsou pojmenovány – Severní Amerika, Jižní Amerika. Oceány mají také své názvy – Atlantik, Pacifik. Hlavní cíl putování je označen červenou hvězdičkou (táta Kumy) a červeným kruhem – polární kruh.

6.JAZYK

a) jazykové prostředky

Celá kniha je psána spisovným jazykem. V textu se občas objevují některé odborné výrazy, které obohacují celý příběh. Dětem předškolního věku je třeba ale tyto výrazy vysvětlit – akupunktura, těhotná, melancholická... Najdeme zde také expresivní výrazy – bandita, prachy, sežrat, vystrachat se... Text činí zábavnější, udržují pozornost, děti si jich samy všimnou.

Při vyslovování francouzských výrazů, které se v knize občas vyskytují, jsem si vzpomněla na svá studia na gymnáziu, na hodiny francouzštiny. Dokázala jsem si tedy přeložit, co vlastně liška povídá.

V přímé řeči se vyskytují i hovorové výrazy. Patrně je to v promluvě pytláka Rapkiho. Jsou tím znázorněny špatné vlastnosti dotyčného. Např. *...,pořídím si supr auťák a pojedu k moři. Mám chatu v Pyšelích a od souseda Rádla odkoupím pozemek a postavím si bazén. Tam budu sedět, pít pivo a koukat na nafukovací televizi“* (Skala, 2009, s. 42).

b) umělecké prostředky

Básnické přívlastky, metafory a přirovnání obohacují text. Není nutné, aby dítě úplně rozumělo všem přeneseným významům. Dobře postačuje, když slyší tato krásná slova, sousloví či celé věty. Kultivuje to celou jeho osobnost. Např.: *„Bílé kloboučky hub svítily v smaragdové zeleni rokliny nebo...ticho polární krajiny rozřízl ostrý hluk, bílá poušť tonoucí v hlubokém tichu, oslnivý jako východ slunce“* (Skala, 2011, s. 18). Autorka je používá při popisu tajemného prostředí, postavy, ve chvílích napětí, kdy příběh graduje.

7. KOMPOZICE PŘÍBĚHU, SYNTAKTICKÁ CHARAKTERISTIKA

V úvodu se matka medvědice vrací do dob minulých, jde o retrospektivní vyprávění. Jinak je uspořádání děje chronologické. Rámcové vyprávění má dvě roviny - sen a skutečnost. Příběh se skládá z jednotlivých epizod. Epizody jsou většinou skryty v jednotlivých kapitolách.

8. ŽÁNŘ, ZNAKY POHÁDEK

Jde o literární druh prózu. Jedná se o pohádkový příběh se zvířecími hrdiny.

Celé vyprávění má dobrý konec. Medvídek se setkává s tátou, příšera se neprobouzí, zlo v podobě pytláka Rapkiho je potrestáno (uvězněno v ledové kouli a vyslán do nebe) a sněm navrhuje řešení ke zlepšení životního prostředí.

Zvířata jednají jako lidé, mluví, mají obecné lidské vlastnosti – personifikace.

V textu nalezneme mnoho mravních ponaučení. Některé pohádkové prvky jsou v příběhu vysvětleny tak, že se staly ve snu.

V kapitole Sovátka se společně s dětmi setkáme s urputnou pomocí druhému. Kuma zachraňuje malé sovátko s pomocí bobrů. Málem ho tato záchrana stojí zdraví. Dostane se mu poděkování od svých rodičů. Děti mají možnost si uvědomit, že tak by to mělo fungovat i v běžném životě.

Negativní zkušenost s jednáním druhého popisuje kapitola Bandita mýval. Mýval se svými kamarády loupi, dopouští se krádeží. Mýval a jeho kamarádi nabádají k tomuto trestuhodnému chování také naše přátele. Ti však odolají. Z toho plyne mravní ponaučení. Krást se nemá. Nad touto skutečností bychom se měli společně s dětmi zamyslet. Osvětlíme dětem vlastními slovy, že krádež je špatný čin (ve spojitosti s ukázkou v knize). Zeptáme se dětí, co si myslí o jednání postav, co by postavě doporučily, jak by se měla změnit atd. Učitel (rodič) může potom samozřejmě názor dítěte korigovat nebo doplnit.

„Pohádky uchovávají základní morální pravidla, která si dítě nenásilně ukládá do vědomí v raných etapách vývoje“ (Kutálková, 1996, s. 19).

V kapitole Pytlák Rapki je pěkně popsáno stáří vlka, s kterým se potkají na své pouti naši přátelé. Jak se projevuje stáří u vlka, přeneseně si děti mohou všimnout i třeba u své babičky či dědy. Učí se tak úctě ke stáří.

V některých kapitolách autorka zmiňuje jednání lidí, kteří ničí životní prostředí. Líčí tento problém zcela realisticky.

„ Lidé potřebují k životu mnoho věcí, bez kterých se my medvědi klidně obejdeme. Lidé vládnou planetě, jsou sobečtí a zdraví přírody je zajímá jen velmi málo“ (Skala, 2009, s. 16).

„ Liška vyprávěla, jak utekla z vědeckého zoologického ústavu, kde byla držena v kleci“ (Skala, 2009, s. 24).

„ Komunita oranžových žabáků spokojeně žila v pralese u Monteverde, až nás civilizace málem vyhubila“ (Skala, 2009, s. 29).

9. ROZSAH KNIHY, VĚK DÍTĚTE

Domnívám se, že tato kniha je určena pro děti přibližně od pěti let, tedy pro starší předškolní věk. Odpovídá tomu celkový rozsah textu. Kapitoly nejsou příliš obsáhlé, volně na sebe navazují. Toto uspořádání umožňuje zcela dobře předčítání před odpoledním odpočinkem a následné pokračování další den.

Občasné neobvyklé odbornější výrazy potřebují vysvětlit. Také francouzština by byla pro mladší děti složitá.

Ekologické téma je pro předškolní věk zcela vhodně zpracované. Nabízí mnoho otázek a odpovědí. Diskutovat o daném problému si můžeme dovolit až u dětí staršího předškolního věku, kdy jsou již schopné naslouchat druhému, udržet základní tematickou linii a neodbíhat od dané problematiky.

Také schopnost delší dobu se soustředit hraje podstatnou roli, abychom mohli každým dnem navazovat a pokračovat v příběhu.

10. CO BY MOHLO ZAUJMOUT DÍTĚ, ROZBOR OČIMA DÍTĚTE

Téma z oblasti ekologie je v dnešní době aktuální a často se o něm hovoří i v médiích. Tato kniha je více než vhodná k seznamování s touto problematikou nenásilnou formou.

Velmi lákavé jsou hlavně pro chlapce této věkové skupiny mapy a nákresy cest k nějakému určitému cíli. Mohou si vyhledat podle vyprávění různé skutečnosti, sami putovat společně s Kumou. Identifikace se zvířecími hrdiny je pro tuto věkovou skupinu zcela přirozená tím spíše, že hlavní hrdina je malý medvídek, který hledá svého tatínka.

I ostatní postavy jsou vlastně zvířecí, člověk je zde zastoupen jen ve dvou případech. V knize zastává negativní úlohu. Ničí přírodu, loví živočichy.

Děti baví hry se slovy a různá neobvyklá slovní spojení. V této knize se nám naskýtá možnost

při správné výslovnosti francouzských výrazů, které občas liška (taktéž s francouzským jménem Fleur de Nuit) vyslovuje, zažít s dětmi zajímavé nečekané situace. Hovořit cizím jazykem není v mateřské škole obvyklé, byť se jedná jen o slova či jednoduché věty.

V neposlední řadě by mohly děti zaujmout neznámá zvířátka, o kterých se v knize píše. Zvláštní úlohu plní medvědů bůh Urs – Kuma se k němu obrací, aby mu pomohl. Jinou úlohu plní příšera El Niño. Vzbuzuje strach a napětí. Probudí se nebo ne? Tyto nadpřirozené postavy mohou pomoci rozvíjet fantazii dětí.

V textu mohou děti vyhledávat slova. Jsou skryta v některých ilustracích. Tato činnost může být pro děti vhodná při rozvíjení předčtenářských dovedností. Jedná se o velká tiskací písmena.

Prózou psanou knihu doplňují verše, které oživují text. Děti rády veršují. Zcela dobře by zvládly doplňovat verše vlastními nápady, některé by se mohly naučit z paměti.

Počítání 1, 2, 3, 4, 5, 6 děti v posledním roce docházky do mateřské školy zcela bezpečně zvládají. Ve spojení se jmény zvířátek (jeden se jmenuje Dva, další Čtyři...) je takové počítání zábavné.

V desateru najdeme poučení pro všechny malé i velké. O těchto bodech jsem se již zmiňovala. Ve spojení s ilustracemi se dobře pamatují a přinášejí mnoho podnětného i do našeho reálného života.

DESATERO – CO BY MOHL UDĚLAT IHNEDE KAŽDÝ Z NÁS (Skala, 2009, s. 94, 95):

TŘÍDIT ODPADKY

POUŽÍVAT MÉNĚ UMĚLÝCH OBALŮ

ŠETŘIT PAPIREM

ŠETŘIT VODOU

NEKAZIT VZDUCH

BÝT LASKAVÝ K PŘÍRODĚ

ZASADIT STROM

ŠETŘIT TEPELNOU ENERGIÍ

ŠETŘIT ELEKTRINOU

ŘEKNU O DESATERU OSTATNÍM

Postřehy pro učitele a rodiče

1) Autorka Martina Skala – zde se můžeme dětí zeptat, proč je nejmenuje Skálová a vysvětlit jim variantu přepisu příjmení v cizích zemích. A jít ještě dále. Nabízí se nám dobrá příležitost zopakovat s dětmi jejich vlastní jména a příjmení. Nejednou jsem se divila dětem, které ještě ve čtyřech letech netušily, jaké je jejich křestní (bez zdvojnásobení) jméno a příjmení.

Je otázkou, zda bychom měli dětem zmiňovat jméno autora. Nemusí si ho zapamatovat, ale mají dobré povědomí o tom, že ten kdo píše, je spisovatel a ještě existuje někdo, kdo kreslí obrázky, tedy ilustrátor.

Může navázat práce s ilustrací nejen Martiny Skaly, ale i dalších ilustrátorů. Vybereme stejný či podobný námět od různých autorů a všimáme si s dětmi zvláštností jednotlivých výtvarných podob. Jak vypadá medvídek u Martiny Skaly a jak ho ztvárnil např. autor Vhrsti ve své knize Už se nebojím tmy, proč je jiný u dalšího autora? Každý ilustrátor má svůj rukopis. Třeba děti samy najdou další obrázky od stejného autora. Dětem bychom mohli pomoci a předložit jim další knihy od Martiny Skaly „Strado a Varius“ nebo knihu Magdalény Wagnerové „Hlupýš“ s ilustracemi Martiny Skaly.

Vnímání výtvarného díla děti obohacuje. Práce s obrazem, zvláště když je barevný, činí dětem potěšení.

2) Zde se nám naskýtá dobrá příležitost děti seznámit s cizím jazykem, můžeme si zahrát interaktivní hru. Nejprve je ale nutné vycházet z dětských zkušeností. Zeptáme se dětí, zda znají či potkaly někoho, kdo mluví cizím jazykem. Měly by si totiž uvědomit, že ne všichni lidé mluví česky. Mohli bychom také pozvat do třídy někoho, kdo mluví německy, anglicky, francouzsky nebo využít vlastních jazykových znalostí.

Děti si mohou vymyslet svůj vlastní cizí jazyk. Při téhle hře se uvolní a i ti stydlivější ztratí zábrany a budou hovořit s ostatními jejich řečí. Také zažijí spoustu legrace a na další takovou hru se znovu budou těšit.

3) Na začátku je vhodná příležitost popovídat si s dětmi o rozchodu dvou lidí. V dnešní době není výjimkou, že se rodiče rozejdou či rozvedou. Je dobré upozornit, že takové rozchody se dějí. Neznamená to ovšem, když se rodiče rozejdou, že dítě ztrácí maminku či tatínka. Jen jeden z rodičů bydlí jinde, dítě ale nepřestal mít rád. Předškolák získává další zkušenost pro porozumění mezilidským vztahům. A může třeba i zmínit svou zkušenost, s kterou si třeba neví rady. Na medvídkovi vidí, že má podobný problém a toto vědomí mu může pomoci.

Děti se v tomto věku přirozeně ztotožňují se zvířecími hrdiny. Pro předškolní věk je to typické. Kuma je vlastně také malý medvědí chlapec, přibližně stejně starý jako děti v mateřské škole.

4) Dobrým příkladem pro děti by mohla být diskuze o odlišných kamarádech. Nabízí se barva pleti a srsti - s tou měl medvídek největší potíže. Měli bychom si předem dobře promyslet, jak takovou diskuzi začít a jak o věcech hovořit citlivě. Je vhodné diskuzi propojit co nejvíce s textem. Jedná se o kapitolu s názvem „Kuma“ na s. 35. Volně bychom se mohli dostat i k jiným odlišnostem. Třeba ve třídě přímo nějaké takové dítě máme či se může jednat i o dítě z okolí. Určitě děti znají i někoho, kdo má nějakou oční vadu, nosí třeba brýle. Myslím, že taková diskuze vede k pozdější toleranci k ostatním, slabším či lidem s nějakým hendikepem.

„V tomto věku také děti nejlépe přijímají všechny zvláštnosti a nápadnosti druhých – což je výhodná situace právě tam, kde hledáme pomoc pro dítě s vývojovým opožděním, malformacemi ve vnějším vzhledu nebo výraznějšími odchylkami v chování“ (Matějček, 2005, s. 23).

5) Námětem na výtvarnou řadu by mohlo být v podobě kresby či malby výtvarné vyjádření plošné. Děti by mohly podle názvu dešifrovat, jak by mohlo které zvíře vypadat a potom výtvarně ztvárnit. Stejně by si mohly fantazijně zobrazit příšeru – El Niña. Vhodnou výtvarnou technikou by mohla být stejně tak dokreslovaná koláž.

„S obrazy zvířat se setkáváme v dětské výtvarné produkci velmi časně. Zprvu se příliš neliší od obrazů lidí. Prozradí je spíš horizontální poloha těla než co jiného. Odlišnost od postavy člověka pak lze najít v attributech, jako jsou růžky nebo ocásek“ (Uždil, 2002, s. 41).

6) Mohli bychom verše spojit s hudebním provedením, tonálním cítěním, zhudebnit jména, vytleskat rytmus.

7) Pro děti předškolního věku, zvláště pro chlapce, by bylo zajímavé inspirovat se mapou, podívat se do atlasu, na světadíly. Zejména atlas je pro děti velmi lákavý. V knihovně najdeme i dětský atlas světa. A glóbus o to více, že se s ním dá také otáčet a je v prostoru, kulatý jako zeměkoule. Děti tohoto věku se zajisté nebudou orientovat ve vzdálenostech na mapě ani je nebudou zajímat detaily. Tvar kontinentů ale dobře rozpoznají. Názvy světadílů vyslovují s radostí.

Pro společnou diskuzi by bylo podnětné si společně s dětmi vytvořit myšlenkovou mapu a ke každému kontinentu si napsat několik poznámek. Důležité je samozřejmě vycházet z dětských vědomostí, teprve potom se budeme dívat do knížek. Zvláštní pozornost bych věnovala životu na severním pólu. Někteří živočichové jsou zobrazeni v knize, další bychom našli v některé přírodovědně zaměřené publikaci. Zaměřila bych se na polární končiny, aby si děti udělaly celkovou představu o odlišných klimatických podmínkách, odlišném životě na severním pólu.

Nabízí se také výtvarné zpracování mapky jednotlivci či jako společná práce dětí. Při společné činnosti bychom mohli využít spolupráce mezi dětmi k vlastnímu pozorování. Sledovala bych, jak se děti dokážou domluvit, jak si každý z nich mapu představuje, jak spolu komunikují, jak si pomáhají, jak řeší problém. Jde o diagnostickou metodu pozorování.

8) Opět vycházíme z dětské zkušenosti. Ptáme se dětí, co ony a jejich rodiče doma dělají pro ochranu přírody, jaká mají pravidla. A jak je to ve školce? Desatero pro ochranu přírody bychom mohli znázornit podle svého. Na poslední dvoustraně jsou pravidla vtipným způsobem výtvarně zpracována a každé z nich má své ohraničení v podobě kruhu.

Děti by ve dvojicích vytvořily svá pravidla. V tomto věku jsou děti schopné kooperace. Nakreslily by si samozřejmě své vlastní obrázky. Paní učitelka by ilustrace doplnila textem. Celá

společná práce by mohla být vystavena v šatně dětí, aby si o pravidlech mohlo každé dítě promluvit se svými rodiči či prarodiči. A koneckonců i my dospělí bychom se mohli nad tímto desaterem zamyslet. Někdy neškodí zopakovat si známé poznatky.

9) Putování na severní pól je možné propojit s pohybovou aktivitou, překážkovou dráhou s využitím tělocvičného náradí i náčiní. Děti si takto lépe představí, jak byla cesta pro naše hrdiny složitá.

10) O špatném či dobrém lidském jednání bychom mohli s dětmi promluvit v přítomnosti policistů. V naší mateřské škole bývá tradicí každoročně besedovat s příslušníky zákona. Návštěva policistů je mezi dětmi velmi oblíbená. Můžeme diskutovat o krádežích (v knize je kapitola Bandita mýval) a trestech, co je správné, co špatné. Pro děti bývá tato návštěva silným zážitkem. Poznatky si spojují se zážitkem a lépe si je potom vybavují, jde o prožitkové učení (pro předškolní věk velmi důležité).

Shrnutí

Jsem přesvědčena, že tato kniha je vhodná k předčítání pro děti staršího předškolního věku. Dá se z ní těžit při probírání problematiky ekologie, ale také problémů mezilidských vztahů. Diskuze na tato témata mohou provázet celý příběh. Nalezneme zde mnoho vhodných příležitostí, jak přibližovat dětem konflikty dnešního světa. Na knize také oceňuji to, že nabízí předškolákovi faktické poznatky z oblasti environmentální.

Toto je jen několik mých návrhů či nápadů. Myslím, že nejedna paní učitelka by vymyslela ještě mnohem více možností, jak s textem pracovat. Na konec uvádím ještě jeden malý postřeh.

Na zajímavou filosofickou otázkou Co je to štěstí?, kterou text otevírá, můžeme zkusit hledat odpověď.

Co je to štěstí? Vyslovil ji malý medvídek, ptal se své maminky (Skala, 2009, s. 10). Je možné se takto zeptat dětí a zjistit, co pro děti vlastně štěstí znamená. Odpovědi budou přehlídkou dětských úvah. I výchova v jednotlivých rodinách hraje velkou úlohu. A proč bychom se i my dospělí nemohli na chvíli zamyslet také nad touto otázkou?

6.2 ANALÝZA KNIHY „UŽ SE NEBOJÍM TMY“

Název: Už se nebojím tmy

Autor: Vhrsti

Ilustrace: Vhrsti

Nakladatelství: Mladá fronta, Praha

Rok vydání: 1. vydání, 2006

„Temná obloha před námi se najednou začala otvírat. Jako hradní brána. Nebo spíš tlama obrovského draka. A do té tlamy naše postel ladně vplula. A my s ní.

Jak jsme se později dozvěděli, dostali jsme se tam, kam jsme chtěli. Do království tmy. Na místo, kam tma chodí spát, když ji ráno slunce vyžene z mého pokoje. Seděla tam na temném trůně a trpělivě čekala, až s námi postel měkce přistane na podlaze. Slezli jsme s Bartolomějem z postele, a jak jsme byli celí omámení z pocitu dobrodružství a neohroženosti, hned jsme se do tmy pustili. „Proč to děláš?“ začal jsem. „Proč nás lekáš? Proč nás strašíš?“ pokračoval medvídek“ (Vhrsti, 2006, s. 36).

Knihu jsem přinesla do mateřské školy, do třídy, kde vykonávám svoji pedagogickou činnost. Jde o třídu tříletých a třípůlletých dětí. Byla jsem zvědavá, jak budou děti reagovat. Téma tohoto týdne bylo nazváno Tak jde čas. Povídali jsme si s dětmi o ročních dobách, měsících a dnech v týdnu. Vysvětlili jsme si, jak probíhá den – co děláme ráno, dopoledne, v poledne, odpoledne a večer. A přešli jsme k noci. Ta dětem připadala nejtajemnější. Povídala jsem jim o tom, že jsou také někteří lidé i děti, které se tmy bojí. A takovým byl i Štěpán. Hned jsem touto větou rozpoutala bouřlivou diskuzi mezi dětmi, překřikovaly se jeden přes druhého.

Reakce dětí:

Johanka: „Já se ale tmy nebojím“ (a schovává si obličej rukama).

Jirka: „My jí máme taky doma a bojíme se.“

Dáša: „Maminka a tatínek šli do kina a byla tma. Asi na chodníku nic neviděli. A přšelo...“

Martin: „Tam byla bouřka a byla tma, a my sme se s mámou báli...“

„Tma je zvláštní přírodní jev. Ve skutečnosti je to jenom nedostatek světla, ale my ji nevnímáme jen jako nedostatek něčeho, nýbrž jako aktivní mocnost, která do světa zasahuje a na nás působí.

Člověk není noční tvor a od pravěku je mu tma živlem nepřátelským. Jeho smysly jsou zařizeny na denní světlo. A co dělá tma? Utlumí tento nejvydatnější zdroj podnětů a informací, vytvoří jakousi zvláštní smyslovou deprivaci, při níž stoupá zákonitě potřeba podnětů z oné utlumené, zastřené, deprivované oblasti“ (Matějček 1986, s. 167, 168).

1. SUBJEKTIVNÍ DOJMY A HODNOCENÍ

Tato kniha mě zaujala svou barevností - celými barevnými plochami. Přitahovala moji pozornost již při pouhém prvním pohledu. Otevřela jsem ji a listovala dále a dále.

Knih „Už se nebojím tmy“ je postavena hlavně na obrazovém základě. Autor jakoby popisuje obrázky. Líbí se mi, že autor vysvětluje abstraktní pojem, jev, který všichni dobře známe, velmi konkrétně. Myslím si, že by tato kniha mohla vysvětlit nejednomu dítěti, jak to je s tmou vlastně ve skutečném životě. Hlavním hrdinou je malý chlapec Štěpán a jeho plyšový medvěd Bartoloměj. Jde o podobného chlapce jako jsou kamarádi ve školce. Také mají svou oblíbenou hračku či plyšáka, také se někdy něčeho bojí.

Štěpán a plyšák Bartoloměj letí nad městem, mimo město, mimo planetu, putují souhvězdími a galaxiemi. Dopravní prostředek mají neobvyklý a přesto pohodlný, postel s peřinami. Na cestu se nijak nechystali. Cestují v pyžamu. Postel je ustlaná, Štěpán a Bartoloměj na ní sedí a bedlivě sledují, co se děje kolem nich. Dítě tohoto věku se bude dobře ztotožňovat s hlavním hrdinou a bude tak s nadšením prožívat celý příběh.

Mně osobně občas tma přináší nepříjemné zážitky, děsí mě. Mám také mnoho příjemných i nepříjemných zkušeností. Jsem lépe vybavena zážitky než takto malé dítě. Přesto si myslím, že i tříleté dítě o tmě dokáže mluvit, respektive o své zkušenosti. Většinou se setkávám u malých dětí s negativními zážitky s tmou. Při pohledu na personifikované zobrazení je pro mě tma konkrétnější, proto si myslím, že zaujme také děti. Toto konkrétní ztvárnění a vysvětlování, vyprávění tmy opravdu může pomoci dítěti si tmou představit a tím se jí přestane bát. Je známá skutečnost, že většinou se bojíme něčeho, co neznáme, co si nedovedeme představit.

2. AUTOR

Autor má neobvyklé jméno, píše pod pseudonymem Vhrstí. Jeho pravé jméno je Vojtěch Jurík. Vhrstí je nejen spisovatel, ale také ilustrátor, scénárista a komiksový kreslíř. Proto i jeho kniha připomíná komiksovou ilustraci.

3. TITUL

Titul Už se nebojím tmy naznačuje, o co pravděpodobně půjde. Hlavní postava se nejspíše bojí tmy a v průběhu příběhu se bát přestane. Jde o titul replikový. Je psán ve tvaru přímé řeči. Spojení textu a obrazu hlavního hrdiny ležícího v posteli se svým plyšovým zvířátkem a se zobrazeným černým pozadím vykresluje docela reálně, co se bude dít.

4. VÝPRAVA KNIHY, ILUSTRACE

Obálka knihy nám napoví, kdo bude v knize vystupovat. Zobrazen je chlapec a jeho plyšový medvídek. Leží v posteli. V pozadí se objevuje tma. Autor používá celé barevné plochy. Kresby působí dekorativně. Pohrává si s černou a bílou barvou jako kontrastem dne a noci. Po úvodní dvojstraně tmy s hvězdnou oblohou následuje strana bílá, černá s bílým textem názvu knihy. Už se nebojím tmy. Symbolem baterky se celý příběh začíná rozsvěcet, otvírat tak, že se zase zhasíná a následuje černá dvoustrana s bílým úvodním slovem autora. Píše v ich formě takto: „*Když jsem byl malý kluk, strašně jsem se bál. Tmy a všeho, co v ní není vidět. Protože to může být cokoliv. A vy všichni, co se taky bojíte, víte, o čem mluvím*“ (Vhrsti, 2006, s.7).

Vhrsti ovšem vysvětluje, že tolik autobiografické toto dílko není. Žádného plyšového medvídka nikdy neměl, jako Štěpán také nevypadal. Ustrašeným dítětem ale skutečně býval. Vypravěč zapojuje také děti. Mají spolu stejný problém, strach ze tmy.

Formát knihy je neobvyklý. Má čtvercový tvar.

5. SYŽET

a) děj

V úvodu nás vypravěč seznamuje s dobou, kdy byl ještě dítětem. Každý večer, když ho maminka uložila do postele, zhasla světlo a odešla, prožíval opravdová muka. Zde se již může cítit dítě podobně jako vypravěč.

Zápletka: Štěpán má ve tmě zvláštní hrůzostrašné představy. Bojí se tehdy i svého plyšového medvídka, který k němu chce vlézt pod peřinu, protože také má ve tmě strach. Začíná dialog mezi oběma zúčastněnými. Povídají si o tmě. Hledají, kde se skrývá, zkouší s ní bojovat.

Gradace: Postel se začne vznášet a nese oba hrdiny do té nejtemnější tmy.

Rozuzlení: Štěpán a Bartoloměj se ocitají v království tmy. Ta jim vysvětluje, jak to s ní opravdu je. Odhaluje skutečné předměty, které způsobují chlapcovy hrůzostrašné představy. Vysvětluje, že

může být také užitečná.. Prostě, že do každého lidského života patří. Tma popisuje Štěpánovi a Bartolomějovi, k čemu je potřebná a užitečná. „*K tomu, aby se vám dobře usínalo. Aby si vaše oči odpočinuly a byly zase svěží na další den. K tomu, aby se celý svět večer po celodenním shonu uklidnil. K tomu, aby všichni lidé a zvířata nabrali nové síly*“ (Vhrsti, 2006, s. 40).

Závěr: Štěpán a Bartoloměj se uklidnění vracejí domů. Už se nemusejí ničeho bát.

b) postavy, vypravěč

Přestože příběh vypráví autor, z hlediska literární teorie podle J. Peterky (Peterka, 2006, s. 37) je to již vypravěč. Hovoříme o autorském vypravěči. Vypráví: „*Bál jsem se temných stínů, neznámých kroků, vzrjících prken, náhle vzedmutého větru...*“ (Vhrsti, 2006, s. 9). Vypravěč je v roli malého chlapce a vzpomíná na své dětství.

Hlavní postavou příběhu je malý chlapec a plyšový medvídek. Oba mají vlastní jména (Štěpán a Bartoloměj).

Vedlejšími postavami jsou tma a úkazy, kterých se hlavní hrdinové bojí (kostlivec, chobotnice, upíří, skřeti, duchové).

Vnější popis: Štěpán je malý, chodí do školy, jak uvedla tma: „*Je spousta hodin a ráno vstáváš do školy*“ (Vhrsti, 2006, s. 50).

Vnitřní prokreslení: Chlapec je bojácný, bojí se tmy.

Příběh je vystavěn hlavně na ilustracích, pomocí nich si čtenář může představovat a dokreslovat sám, jak Štěpán vypadal, jaký byl. Ilustrace zaujímají větší část knihy. Text doplňuje barevné plochy, na každé straně najdeme vždy jen několik vět.

c) prostředí, časoprostor

Příběh se odehrává v létě, jedné letní noci. Dále není časově zařazen.

Děj probíhá v interiéru i exteriéru, v makrosvětě vzhůru nad městem (obloha, vesmír, galaxie).

Hrdinové doputují do podivného království tmy.

Počátečním prostředím je dětský pokoj. Barevně zobrazen je nábytek a vybavení, které se tam nachází - postel, skříň, obraz, pokojová květina, okno. Vidíme žluté stěny uvnitř pokoje.

Putování se uskutečňuje venku, nejprve nad městem - je spící, svítí tam oranžovožluté světlo pouličních lamp. Hrdinové se později dostávají i mimo město, putují galaxiemi, hvězdami až do království tmy. Je to místo, kam chodí tma spát, kde nejsou téměř žádná světýlka ani hvězdy.

Po prožitém dobrodružství se hrdinové vracejí zpět domů, do pokoje.

6. JAZYK

a) jazykové prostředky

V textu se vyskytují expresivní výrazy, zdobněliny (nožičky, pokojíček, flíček, městečko)

Objevíme zde také enumeraci např. „ *bál jsem se temných stínů, neznámých kroků, vzrajících prken, náhle vzedmutého větru* “ (Vhrsti, 2006, s. 9).

K dokreslení strašidelné atmosféry slouží neznámá slova. Zmiňuji se o nich více v kapitole č. 11.

b) umělecké prostředky

Zaznamenala jsem, že se v textu vyskytují poměrně často věty tázací. Mohou přimět čtenáře i předčitatele k přemýšlení, udržují je ve střehu.

Za otázkou většinou následuje odpověď. „*Já se bál obyčejné pokojové rostliny? „Na obrazu v tvém pokoji nikdy nebyl žádný upír,“ pokračovala tma jakoby nic. „To jen tvá bujná fantazie přeměnila zátiší s vázou v ďábelsky se usmívající obludu*“ (Vhrsti, 2006, s. 46).

7. KOMPOZICE PŘÍBĚHU

Jde o jednoduchý příběh bez vedlejších epizod. Dějová linie není složitá. Hrdinové cestují. „*Dobrodružství předpokládá cizí nebezpečný svět, vykolejení z obvyklého řádu života*“ (Peterka, 2006, s. 56).

8. ŽÁNŘ, ZNAKY POHÁDEK

Kniha „Už se nebojím tmy“ je pohádkový příběh, protože vykazuje znaky, které ve své publikaci uvádí Josef Peterka. „*Pohádka je zábavné vyprávění s fantastickým příběhem, převažuje dobro nad zlem, typizované nadpřirozené a antropomorfované postavy, zřetelně kladné a nebo záporné*“ (Peterka, 2006, s. 192).

Postel se vznáší, plyšový medvídek mluví, tma promlouvá k hrdinům. Příběh končí smírně. Štěpán i plyšový medvídek se přestávají bát tmy po prožitých chvílích s tmou a po vyslechnutí jejich argumentů. Příběh je napínavý.

9. MORÁLNÍ PONAUCENÍ

Ve dvou dokážeme mnohem více. Autor píše: „ *Ve dvou se přece budeme bát mnohem míň. A možná se za chvíli nebudeme bát vůbec!* “ (Vhrsti, 2006, s. 24).

Tmy se bál pravděpodobně v dětství každý z nás, ale u někoho strach přetrvává i do dospělosti. Když si ale o tomto strachu popovídáme a vysvětlíme si ho, může se zmenšit, ba i vymizet. Je tedy třeba o problému s někým hovořit a přicházet různým jevům na „kloub.“ Bojíme se totiž většinou neznámého, nepoznaného, co si nedovedeme představit.

10. DĚTSKÝ ČTENÁŘ

Myslím, že tato obrazová kniha s příznačným názvem Už se nebojím tmy je vhodná pro předčítání i pro děti mladšího předškolního věku.

V příběhu vystupuje jen několik postav. Příběh nemá žádné vedlejší zápletky. Řeší jen jeden hlavní problém – strach ze tmy.

Text není rozdělen do kapitol. Příběh stále pokračuje. Text i ilustrace se dobře doplňují. Je možné kdykoli přestat s předčítáním a další dny zase pokračovat, aniž by děti ztratily pojem o tom, co se událo minule.

11. CO BY MOHLO ZAUJMOUT DĚTI, ROZBOR OČIMA DÍTĚTE

Již téma strachu ze tmy a samotný přírodní jev tma jsou pro děti lákavé. Hlavní hrdina je malý chlapec, přibližně stejného věku jako děti z mateřské školy.

Děti zaujmou také velké barevné plochy, ilustrace, černé kontury, syté barvy a kontrast černé a bílé jako zobrazení dne a noci.

Na počáteční dvoustraně uvádí do příběhu hvězdná obloha. Domnívám se, že budou děti zvědavé také na všechna ta strašidla, skřety a duchy. V neposlední řadě láká k rozvíjení představ také podivné království tmy a tma zobrazená jako postava.

Z jazykového hlediska mohou děti zaujmout některá neznámá slova, která vzbudí pozornost. Zpravidla si jich samy všimnou a chtějí je vysvětlit. Takových slov se v tomto příběhu vyskytuje více. Může to být i výzva pro rodiče i paní učitelku. Dospělí by měli být připraveni pohotově reagovat a neznámá slova dětem vysvětlit.

Když se nad těmito slovy zamyslím, připadají mi k dané problematice více než vhodná. Posuďte sami. K umocnění strašidelné atmosféry patří např. krvelačný, sápe se, skřeti, upír, kostlivec, strašidelný přízrak, ďábelský, obluda a k vykreslení oblohy milióny hvězd, planet a galaxií. Musím se přiznat, že jsem výskyt těchto výrazů původně hodnotila negativně. Při hlubším zamyšlení jsem pochopila, že mohou nejen zaujmout, ale i rozvíjet dále dětskou slovní zásobu. V knize nemusí být pro děti vše známé. Pomocí knihy mohou i ti nejmenší objevovat nová a nová slova.

1) Již úvodní strana může v čtenáři i posluchači vzbuzovat otázky. Popisem obrázku můžeme vzbudit zájem dětí o knihu. Vzpomenou si na sebe, když usínají. Jaká je jejich peřinka, jakou mají postýlku. Kdo jim čte před spaním pohádku?

Toto téma je veskrze osobní záležitostí. Můžeme využít v experimentu. Děti mohou zobrazit svoji peřinu – barvy umocní celkový dojem i pocity. Následná diskuze nad jednotlivými pracemi přinese mnohé výpovědi.

2) Otázka, kterou zvolil medvídek Bartoloměj, by mohla být vyslovena i směrem k dětem. Rozpoutá v nich představy a přiměje k přemýšlení. Nad následujícími otázkami uvažovali také medvídek s chlapcem. „*Kde se vlastně tma schovává, když je den?*“ A Štěpán odpovídal: „*Nejsem si úplně jistý, ale jednou jsem ji zahlédl ve skříni,*“ vzpomněl jsem si. „*Ale jakmile jsem otevřel, zase zmizela.*“ A rozhovor pokračuje. „*Já jsem ji zas jednou načapal v krabici od stavebnice,*“ vysvětloval plyšák, „*ale taky mi proklouzla.*“ „...„*Jenže jak se tmě postavit, když je všude kolem? Kde je její království?*“ (Vhrsti, 2006, s. 26).

3) Mohli bychom zatáhnout závěsy a žaluzie a použít baterku. Nabízí se nám mnoho možností, jak si s tmou pohrát. U mladších dětí je možné, aby procházely s baterkou kratší úsek ve třídě. Dospělí mohou sledovat jejich verbální i neverbální projevy. Učení prožitkem je velmi účinné.

Můžeme rozehrát kouzelnou hru rukama či jinými z papíru vystřiženými objekty a zahrát si stínové divadlo. Tato činnost přinese mnoho radosti všem zúčastněným, bude děti bavit.

4) Zde je vhodná příležitost promluvit o nutnosti přátelství, kamarádství. Sdílení, prožívání ve dvou je pro nás velmi podstatné po celý život. Může nám pomoci odstranit mnohé problémy a strachy. Jak se kamarádíme my, co spolu se svým kamarádem prožíváme. Proč je kamarádství tolik důležité?

Náměty k dalším činnostem s nejmenšími i staršími dětmi předškolního věku

Je možné pracovat s tmou v její antropomorfizované podobě, ale i podobě reálné. Můžeme si dovolit s dětmi na toto téma kreslit či malovat. Mohou zpodobnit nejen tmou, ale i vše, co v ní je či není vidět. Samozřejmě s tímto úkolem si poradí hlavně starší děti, ale i ti nejmenší mohou jednoduchým způsobem zobrazit, co Štěpán z výšky viděl, jak si představují království tmy, jak to vypadá za tmy na obloze.

Děti staršího předškolního věku často odjíždějí na školu v přírodě, mohou i tam společně

pozorovat hvězdnou oblohu, mít s sebou knihu „Už se nebojím tmy.“ Společné chvíle u ohně přináší neuvěřitelné zážitky. Dále od ohně není ve tmě vidět, zatímco blízko u ohně je světlo a teplo.

Děti z naší mateřské školy, které odcházejí v září do základní školy, mají možnost rozloučit se se školkou a přímo ve třídě přenocovat. I na tuto akci bych přinesla knihu a mohli bychom při svíčke předčítat.

6.3 ANALÝZA KNIHY „KOZÍ KNÍŽKA“

Název: Kozí knížka

Autor: Tereza Říčanová

Ilustrace: Tereza Říčanová

Nakladatelství: Baobab, Praha

Rok vydání: 2005

„Lízinka se narodila svojí mámě koze na faře v Křešíně. Odtud ji k nám jednou na jaře přivezl tatínek. Jeli spolu v autě, Lízinka pěkně seděla na přední sedačce a rozhlížela se po krajině. Na začátku byla tak malá, že bydlela v psí boudě. Pak jsme ji dali na zahradu, kde se mohla kamarádit s kozlem a s ovceci.

Koza čurá vždycky, když se na zahradě objeví něco mimořádného. Málokdo ví, že si k tomu předřepává jako holka. Když koza náhodou uteče, můžete ji hladce vystopovat podle cesty z černých kulaťoučkových bobků“ (Říčanová, 2005, s. 1).

1. SUBJEKTIVNÍ DOJMY A HODNOCENÍ

Kniha přitahuje mou pozornost hlavně svými ilustracemi. Zvláště zvolené barvy působí někdy až tajemně. Třeba při podrobném prostudování malby kozy a narození kůzlátek, kde autorka zobrazuje temnotu a porod v jakési harmonii. Koza je tam sama jen se svými kůzlátky. Zdá se mi, že je ticho. Na nebi svítí měsíc a hvězdy. Malby nejsou konturovány, často zahlédneme tahy štětcem.

Život kozy je líčen opravdu podle skutečnosti, neobyčejně reálně od těch nejzákladnějších biologických potřeb jako je vylučování, rozmnožování, začátek života, ale i jeho konec. Společný život lidí a koziček je vykreslen i v různých ročních dobách. Koza žije ve společnosti lidí, kteří se o ni láskyplně starají.

Domnívám se, že autorka v zobrazení celého života koz nic nezastírá. Předkládá před dětského předčtenáře reálné obrázky toho, jak to ve skutečnosti opravdu chodí. Přemýšlela jsem, zda patří k dobrým mravům takto zobrazovat rozmnožování koz či lidský zásah do jejich života – zabití kůzlátek. Tento moment, zabití kůzlátek, bych v knize nezobrazovala. Jinak si myslím, že podrobnosti z kozího života nejsou nevhodně použity. Zvláště v dětech, které žijí ve městech, může vyprávění zanechat hluboké zážitky.

Domnívám se, že knížka provokuje i dospělého čtenáře, vybízí tak ke společné diskuzi dospělého a dítěte.

2. AUTORKA

Autorka Tereza Říčanová opravdu chová kozy. Má k nim tedy blízko, jak naznačuje ve své knize. Své zkušenosti a zážitky dobře popisuje. Upravuje své vyprávění, aby mu i nejmenší děti porozuměly. Sama je matkou tří malých dětí. Vystudovala výtvarnou školu, zde lze najít souvislost s její tvorbou. Není tolik časté, aby autor sám knihu napsal i ilustroval. V této knížce vyprávění dokonale doplňuje malby. Autorka si zřejmě představuje prostředí, v kterém sama žije, zobrazuje a slovy popisuje, jak to u nich vypadá. Domnívám se, že spisovatelčina rodina žije tzv. alternativním způsobem života.

3. TITUL

Kozí knížka dostala název podle své hlavní představitelky, kozy. Je to knížka, která patří kozičce. Jde o titul tematicky protagonistický. Již při vyslovení názvu knihy je zcela jasné, o čem se v ní pravděpodobně bude psát.

4. VÝPRAVA KNIHY A ILUSTRACE

Knihy je menšího formátu, vešla by se tedy třeba do batůžku, do tašky na cestování. Na titulní straně jsou zobrazena dvě kůzlátka se svojí kozí maminkou. Zrovna jim dává mlíčko. Abychom tento moment odhalili, musíme mít trochu fantazijní představy. Kozu autorka maluje jen zčásti. Odhaluje vemínko a pouze dvě nohy. Barevně působí obálka knihy uklidňujícím dojmem. Napomáhají tomu pastelové barvy. Pouze černá u jednoho kůzlátka narušuje tuto barevnou paletu.

Na závěrečné straně obálky se dozvídáme více o tom, jaké jsou kozy podle názoru autorky. Začíná pomyslným převtělením do kozičky slovy: *„Jo, ráda bych jednou byla kozou. Ony jsou elegantní dámy se štíhlými kotníčky, co milují společnost, společenské hry, módní výstřelky“* (Říčanová, 2005, obálka knihy).

Věty v textu jsou popisné. Popisují, co se děje na obrázcích. Na každé straně jich najdeme jen několik. Setkáme se i s dvoustránkovými ilustracemi. Malby jsou stylizované, i když v reálných pozicích. Působí dekorativně.

Nejednou se setkáme s reálnou podobou. Některé obrázky nás zavedou až k anatomické stavbě těla, pokud se jedná o malbu březí kozy s velkým břichem a s uvnitř schovanými kůzlaty. Tento pohled nám umožňuje tzv. rentgenové vidění světa, které je obvyklé pro děti předškolního věku. Dále o tom píše v části „Postřehy pro rodiče a učitele.“

Autorka je ve svých ilustracích odvážná, nezastírá reálné skutečnosti. Témata jako pohlavní akt kozla a kozy, vylučování, ale i třeba samotný porod jsou popsána i namalována s určitou samozřejmostí. Přes svou reálnost působí obrázky poeticky.

5. SYŽET

a) děj

V Kozí knížce vypráví autorka příběh kozičky a o příhodách, které s ní prožívají její majitelé. V knize najdeme jednotlivé epizody a ukázky ze života kozího druhu. Dozvíme se, co kozy dělají, co mají rády k jídlu, jak o ně pečujeme v zimě atd. Autorka popisuje namalované obrázky. Přesto útočí na představitost a fantazii dětí. Některé obrázky působí tajemně zvolením temných barev či prvků v celkové kompozici, zobrazením postav, pozadí, okolního prostředí. O prostředí se zmiňují v podkapitole Výprava knihy a ilustrace. Uvidíme, jak to vypadá na dvoře a v zahradě v různých ročních dobách. Objevíme, jak vypadají autorčiny děti. Na začátku spatříme i jejich automobil, v kterém přivezl Lízinku na dvorek tatínek. Kniha je vlastně výtvarným dílem, složená z jednotlivých obrazů.

Autorka líčí i různé situace. Řeší v knize, co to znamená, když koza uteče, když kozel na kozu skočí, když se kozel začne zvláště tvářit, když koza hluboce pomekává. Najdeme tady i další praktické rady pro zvládnutí života s kozou. Poznátky pramení z jejích osobních zkušeností.

b) postavy, vypravěč

Hlavní postavou je koza. Má konkrétní vlastní jméno Lízinka (jako jediná ze všech zvířat), která žije na dvoře. Dalšími zvířecími postavami jsou kůzlátka, kozel, ovce, psi a kočky. Své vlastní jméno má také veterinář, pan Lysák. Přemýšlela jsem o tom, proč mají svá jména jen kozička Lízinka a pan veterinář Lysák. Myslím, že tím je zdůrazněna důležitost obou postav. Lízinka je hlavní hrdinkou vyprávění a pan Lysák hraje také pro autorčinu rodinu důležitou roli. Zasahuje totiž ve chvílích ohrožení kozy, při porodu nebo při nemoci. Jako jediná cizí osoba vstupuje do života rodiny i do života kozího. Dalšími lidskými postavami jsou tatínek, maminka a děti, které nejsou pojmenovány.

c) prostředí, časoprostor

Na začátku je napsáno, kde se koza narodila. Vesnice má zřejmě reálný název – fara v Křešíně. Vyprávění začíná na jaře a pokračuje napříč ročními obdobími. Provází kozu od počátku jejího života až do porodu jejích kůzlátek. Je zde znatelné, že některé události v životě se opakují. Autorka dobře popisuje koloběh a střídání ročních období z pohledu chovatele koz i koziček samotných. Můžeme dobře vysledovat paralelu s lidským životem.

6. JAZYK

a) jazykové prostředky

Autorka zvolila k popisu jednoduché věty či jednoduchá souvětí. Jazyk je srozumitelný i pro nejmenší děti. Vysvětlíme dětem jen několik odbornějších výrazů – březí, zabíjačka, dojit, křemen, karhátí. Občas se setkáme s expresivními a hovorovými slovy jako např. kouká, lógr, žďuchat, čurá, bobky, přídřepává a další. V textu si lze všimnout i často zdvojnásobení – např. kůzlátka, tatínek, mlíčko, kolínka, vemínko, větvičky.

b) umělecké prostředky

Spisovatelka pomáhá v popisu vysvětlit některé skutečnosti přirovnáním. Píše se třeba – přídřepává jako holka nebo smrdí jako kozel, kamenná sůl vypadá jako velký křemen.

Autorka oslovuje i čtenáře, myslí i na něj. Interakce s ním se projevuje třeba adresně ve větě : „*Ahoj, máváme vám, kdo tuhle knížku čtete! Nakreslila ji naše maminka*“ (Říčanová, 2005, s.43).

7. KOMPOZICE PŘÍBĚHU, SYNTAKTICKÁ CHARAKTERISTIKA

V úvodu se seznamujeme s hlavní hrdinkou kozou Lízinkou. Příběh začíná, když se malá kozička dostává na jaře ke svým majitelům. Prožívá hezké chvíle sama i se svými lidmi. Dorůstá a sama se stává maminkou kůzlátek. Lidé se o ni starají. Pozorují, jak se chová v různých životních situacích. Čtenář má pěkný přehled o tom, co se děje v létě, na podzim i v zimě. Koloběh přírody pořád pokračuje.

Autorka píše: „*Na začátku zimy zase přestaneme dojit, protože Líza je březí a mlíčko si schovává pro svoje další kůzlátka*“ (Říčanová, 2005, s. 41). A tak se opakuje znovu celý běh života. Kůzlátka se narodí a vyrostou.

Spisovatelka se také dotýká smrti – obrazem i slovem. Zobrazuje mrtvé kůzle, majitele s nožem a krev vytékající z krku kůzlátka. A píše k tomu: „*Když kůzlata povyroستou, buď je prodáme nebo zabijeme a sníme*“ (Říčanová, 2005, s. 35).

8. ŽÁNŘ

V Kozí knížce najdeme zcela realistické, pravdivé vyprávění ze skutečného života koz. Jde o populárně naučnou obrazovou knihu.

9. ROZSAH, VĚK DÍTĚTE

Vzhledem k tomu, že jde o obrazovou knihu, text vyvažují ilustrace. Je poutavá i pro ty nejmenší předškoláky. Ke každému obrázku přiléhá přiměřeně dlouhý text. Většinou je to několik vět, kde je zaznamenáno, co se na obrázku děje, jak se s kozou žije. A knihu si mohou děti také prohlížet samy bez dohledu dospělého a promlouvat o obrázcích třeba s kamarády.

10. CO BY MOHLO ZAUJMOUT DÍTĚ, ROZBOR OČIMA DÍTĚTE

Tematicky je kniha blízká dětem předškolního věku. Děti se v ní dozvědí, co všechno kozy dělají, jak žijí. A zvířátka na děti tohoto věku působí pozitivně.

Z jazykového hlediska je kniha vhodná i pro nejmenší děti. V textu se vyskytují známá slova. Myslím, že text byl sestaven tak, jako by autorka seděla se svými potomky a přímo jim vyprávěla o kozách. Vše vysvětluje velmi jednoduše.

Co koza umí, co jí, co dělá. Na děti jistě zapůsobí i zdařilé ilustrace. Barevnost obrázků je nápadná. Myslím, že děti s knihou zažijí legraci. Něco podobného mohou najít i ve svém životě. Třeba kůzlátka si hrají jako děti. Maminka kozička je učí prolézat plotem a další potřebné dovednosti jako třeba lidská maminka učí své děti.

Postřehy pro učitele a rodiče

1) Kniha může působit kontroverzně. Události ze života koz autorka nijak nezastírá (primární životní potřeby). Je třeba se nad tímto pojetím zamyslet. Je to tak dobře? Knihu by měl předčítat dětem jen ten, kdo její smysl chápe. Je jasné, že mohou některé obrázky budít rozpaky.

Tuto knihu lze chápat jako trend dnešní výchovy. V současnosti mají rodiče tendenci dětem nezastírat některé záležitosti v životě, jednat s nimi otevřeně. V některých rodinách se prosazuje tzv. volná výchova. Rodiče s dětmi jednájí jako s partnerem. Některá tabu ze svého dětství svým potomkům odkrývají podobně jako Tereza Říčanová.. V tom vidím hodnotu této knihy.

2) Kniha přináší i faktické biologické poznatky. Pomocí tzv. rentgenového vidění mohou děti nahlédnout do břicha kozičky, kde se ukrývají dvě kůzlátka. A hned jim můžeme také vyprávět o tom, jak to bylo, když byly ony v břichu u maminky. Pomocí knihy pochopí životní běh. Poznávají užitek koz pro člověka (mléko, maso).

3) Sugestivní líčení událostí v životě zvířete spojené s ilustracemi by mohlo zaujmout dospělé i děti. Mohli bychom s předškoláky promluvit o tom, jak zodpovědná je péče o zvířecího kamaráda. Vlastnit zvíře přináší totiž mnoho radostí, ale také starostí.

4) Po přečtení knížky a samozřejmě vhodné motivaci v průběhu celého týdne bych podnikla s dětmi výpravu vláčkem do Královic, kam už jsme několikrát zavítali. Ukázala bych dětem kozí chov. A třeba i ve Vašem okolí je nějaká ochotná chovatelka koziček. A kdyby ne, máte vhodnou příležitost navštívit některou zoologickou zahradu. Statek se zvířaty se nachází třeba v ZOO Chomutově.

6.4 ANALÝZA KNIHY „ JAK CÍLEK LÍDU NAŠEL “

Název: Jak Cílek Lídu našel

Autor: František Skála

Fotografie: František Skála

Nakladatelství: Meander, Praha

Rok vydání: 1. vydání, 2006

„Po snídani mu Lída ukázala svůj poklad. Kouzelné zrcátko. Člověk v něm uviděl, na co pomyslel. „To ti můžu ukázat svůj domek,“ zaradoval se Cílek. „No tak ukaž.“ A dívali se spolu, jak si to Cílek dobře zařídil. „ Stejně bude lepší, když se přijdeš podívat. Není to tak daleko. „ Ráda, ale jen na chvíli. Musím hlídat zrcátko a mám tu pořád moc práce. Všichni mě potřebují.“ „Neboj, můžu ti pomoci,“ nabízel se Cílek. „ Děkuju, a nikomu o zrcátku neříkej. Málokdo o něm ví.“ Ještě ho zavedla ke studánce s léčivou vodou a kousek ho vyprovodila.. Cílek se coural směrem k domovu, pobrukoval si nějakou melodii a občas si i trochu poskočil“ (Skála, 2006, s. 55).

1. SUBJEKTIVNÍ DOJMY A HODNOCENÍ

Knížku Jak Cílek Lídu našel mi doporučila jedna pracovnice Sukovy čítárny v Praze. Když jsem si pro ni přišla do knihovny ve Slaném, nevěřila jsem, že něco takového zažiju. Paní knihovnice musela jít knihu vyhledat do skladu. Byla vyřazena, půjčovalo si ji, dle jejích slov, málo dětí. Řekla mi: „ No, to víte, ty obrázky nikoho nezaujímou. Jsou spíše na strašení dětí...“ Myslím, že některé fotografie mohou opravdu působit ponurým dojmem. Nejsou příliš barevné. Objevíme na nich převážně přírodní barvy (hnědou, zelenou, žlutou, černou). A chlapík Cílek není zrovna moc pěkný na pohled, není žádný krasavec a to se týká i Lídy. Dětem se většinou líbí barevné ilustrace. Fotografie v dětských knihách objevíme jen zřídkakdy.

Ve výpovědi chtěla ještě pokračovat, ale byla mnou přerušena. Sdělila jsem jí při listování knihou, že se mi zdají fotografie docela zajímavé a vůbec, že mě zajímá celý příběh. Knížku že si ihned půjčuji. A už jsem začala přemýšlet, koho asi Cílek hledal. Kdo to je ta Lída ?

Vyprávění se mi docela zalíbilo. Možná je to také tím, že bydlím se svou rodinou, synem a manželem blízko u lesa. Se synem jsem jezdila kočárkem lesem křížem krážem. V lese udělal i svoje první krůčky, na jehličnaté cestě, kde znám každý kamínek.

Později, když byl Lukášek předškolního věku, jsme stavěli z mechu a klacíků domečky pro myšku či trpaslíka. Nejspíše jsem si připomněla při četbě této knihy své vlastní zážitky a byla mi tak blízká.

Fotografie na mě působily silným dojmem. Kupodivu jsem o nich mohla diskutovat i se svým manželem. Amatéřsky fotografuje, tak sledoval celkovou kompozici, nastínění, světlo, přiblížení objektu, pozadí atd. Přemýšleli jsme spolu, jak pravděpodobně autor pracoval. Bylo to zábavné přemýšlení.

2. AUTOR

František Skála patří mezi všestranně nadané umělce. Má mimo jiné výtvarné vzdělání. Tvoří a ilustruje rád knihy pro děti. Jsou přirozenou součástí celé jeho dosavadní volné tvorby. „Příroda je pro něj výzvou, inspirací, prochází jejím prostorem, nejen aby naslouchal, pozoroval a fotografoval“ (Čeňková, 2006, Doslov na konci knihy „Jak Cílek Lídu našel“).

3. TITUL

Titul Jak Cílek Lídu našel je tematicky propagonistický. Slovosled je neobvyklý. Zřejmě byl záměrem. Autor klade důraz na slovo Lídu a Cílek. Tyto dvě postavy jsou v příběhu nejdůležitější. Hlavně plní poslání knihy, kdy Cílek touží po přátelství. V podobě Lídy ho nakonec získává.

4. VÝPRAVA KNIHY, FOTOGRAFIE

Knihka je menšího formátu. Na titulní straně nás vítá hlavní postava příběhu Cílek. Jde o skutečnou fotografii v plenéru. Barva obálky je světle zelená. První a poslední dvoustrana má žlutou barvu. Chybí obsah, stránky nejsou číslovány. Kapitoly nemají název.

Vyprávění vlastně stále pokračuje, není nijak rozčleněno. V Doslovu píše Jana Čeňková několik vět o autorovi.

Text provází fotografie. Cílek je zvláštní chlapík. Zřejmě je vytvořen ze dřeva. Jde o jakousi loutku. Tato postavička je zasazena do reálného prostředí - lesa. Na fotografiích můžeme shlédnout skutečné houby, stromy, listy, trávu i třeba ježčí bodlinky. Estetická kvalita fotografií je, podle mého názoru, vysoká.

Čtenář může sledovat různá lesní zákoutí i se všemi detaily a pozorovat tak objekty, kterých by si při běžné návštěvě lesa ve skutečnosti ani nevšiml. V knize jsou pařezy, větévky, mech atd. jako pod drobnohledem. Nevšední je zakomponování postav v různých pozicích.

5. SYŽET

a) děj

Příběh malého chlapíka začíná docela smutně. Někdo Cílka vypudil ze staré nory, kterou si kdysi zařídil. Hledá tedy místo, kde by si mohl postavit dům. Prochází lesem. Chodí dlouho. Místo ale nakonec nalézá. Nachází se na kraji louky, kde kdysi vedla cesta. Vybral si strom, který vypadal jako obrovská noha starého ještěra. Byl tlustý a porostlý mechem. Místo si postupně upravil a postavil tady domeček. Pracoval vlastníma rukama, vynaložil mnoho fyzické síly. Posléze si užíval hezkých chvil na sluníčku.

Začal poznávat okolí. Když dostal nápad, že si ušije ježčí bodlinkou batůžek, neměl ho čím zalepit. Vydal se tedy hledat černého slimáka, který by mu pomohl. Při svém putování pozoruje a vnímá krásy zeleného lesa. Líbí se mu pařezy, houby i písek na cestě. Seznámí se postupně s dalšími lesními bytůstkami jako je Stópka Lístek, slimák Bruno, Ťuík, Lanýž a hlavně Lída – lesní tetka. S Lídou se začne přátelit. Povídají si a je jim spolu dobře. Lída mu dokonce prozradí své velké tajemství. Ukáže mu kouzelné zrcátko. Příběh odhaluje tedy také jeden kouzelný předmět – tajemné zrcátko.

Od té doby už nežije Cílek sám, ale ví, že nedaleko od něho bydlí jeho dobrá kamarádka. Může ji navštívit a už mu není nikdy smutno.

Příběh končí idylicky. Cílek sedí u ohýnku, zpívá si a přemýšlí nad dalšími dobrodružstvími, která ho ještě čekají.

Vždyť také kniha má své pokračování, další díl, kdy již Lída s Cílkem prožívají dobrodružství společně.

b) postavy, vypravěč

Vypravěč je vševědoucí.

Vnitřní charakteristika: Cílek je bezstarostný chlapík, pracovitý, o životních událostech přemýšlí, filosofuje (dále o tom píše v bodě č. 6).

Vnější popis: Hlavní postavou je Cílek. Myslím, že je vytvořen ze dřeva. Mohli bychom o něm říci, že je to jakási loutka. Je oblečen do obleku z textilu, nechybí mu úpletový svetřík a čepička. Na nohou nosí jednoduché kalhoty a k tomu botičky. Na zádech se mu houpe batůžek.

Další důležitou postavou je kamarádka Lída, o které se dozvídáme jen několik málo informací. V lese působí jako chůva, hlídá děti lesních bytůstek. Výrazně převyšuje svojí postavou Cílka.

V příběhu vystupuje také černý slimák, ke kterému jde Cílek pro pomoc, potřebuje zalepit batůžek z pýchavky. Cílek se setkává i se Stópkou Lístkem, který nosí vysoký klobouk.

c) prostředí, časoprostor

Příběh se odehrává v lese. Cílek prochází a poznává různá zákoutí lesa – stromy, mechový kopec, mokřady, rovinu, pařezy, studánku. V knize jsou tato místa poeticky popsána.

Časové zařazení není blíže určeno. Střídá se různé počasí – někdy je mokro, jindy svítí sluníčko. Ráno padá rosa, v noci si Cílek rozdělává ohýnek.

6. JAZYK

a) jazykové prostředky

Text působí nesourodě. Myslím, že autor byl více zaujat fotografováním. Přesto příběh působí dojemně. Cílek se bezstarostně potuluje lesem, vnímá krásy lesa, nachází i skrytá tajemství a zapomenuté kouty. Autor píše spisovným jazykem, objevíme ale i odborné nebo abstraktní výrazy (habaděj, čurá, vochovejtat se). Občas se objevují citoslovce (ejhle, hele, tfuj, haló, hm, uíí).

Dětem bude pravděpodobně nutné vysvětlit některé odbornější výrazy (zlatobýl, rozsocha, stezka, pryskyřice, tesknota, krůpěje rosy).

b) umělecké prostředky

V knize nalezneme i některé krásné básnické přívlastky. V úvodu je popsáno, jaké místo Cílek hledá pro svůj domek. „*Kam svítí celý den slunce skrze listy stromů a večer zlatí protějščí lesy*“ (Skála, 2006, s.1), nebo: „*...mžoural slepýma očima do té zlatozelené nádhery...*“ „*Pozoroval měnící se drahokamy listů, zářící pavučinu na okně a sluneční koberec rozvinutý od postele na zápraží..*“ (Skála, 2006, s.16).

Setkáme se i s metaforami: „*Nemohl se světelného bzučení nabažít, udělal si malý ohniček a dlouho do noci se díval*“ (Skála, 2006, s. 65). V textu můžeme sledovat i personifikace: „*Jak polyká klacíky a ze suchých listů dělá ohnivé květy, stín kopce se posunul vzhůru po zeleném koberci lesa*“ (Skála, 2006, s. 66).

Najdeme tu také přirovnání: „*Čepice se mu nafoukla jako balon, zaostřil jako divadelním kukátkem* (Skála, 2006, s. 20), „*lupínky jako listy v knize, strom vypadal jako obrovská noha starého ještěra, pelášil ven jako vystřelený z praku.*“ (Skála, 2006, s. 21).

Krásná slova ve spojení s krásnými fotografiemi působí na estetické citění dětí, kultivují je.

V knize se odvíjí příběh Cílka, myšlenky vypravěče i Cílka však někdy působí nahodile. Cílek si hraje se slovy, nechá se unášet fantazií. Možná by něco podobného mohlo bavit i děti.

Důkazem by mohla být Houbí píseň, kterou Cílek skládal, když mu bylo blaženě.

*„Houbí, houbí písničku zelenobílou
Houbí, houbí prstýnek na noze s dírou
Houbí, houbí polívku vaříme s Lídou
Houbí, houbí polívku zelenobílou
Houbí, houbí písničku zpíváme s Lídou
Houbí, houbí prstýnek motáme s Lídou
Houbí, houbí polívku na noze s Lídou
Houbí, houbí písničku na desce s dírou“ (Skála, 2006, s. 64).*

Cílek často přemýšlí nahlas. Dovídáme se, jak bude stavět domeček, co udělá dále, kam půjde a další jeho domněnky a myšlenky.

7. KOMPOZICE PŘÍBĚHU

Autor využil chronologického líčení příběhu. Celé vyprávění začíná docela smutně, má ale dobrý konec.

8. ŽÁNŘ

Jde o fotografický seriál, pohádkový příběh, který se odehrává v reálném prostředí. Cílek je vlastně jakási loutka zobrazovaná v reálném prostředí. Ožívá, mluví, pohybuje se a jedná jako člověk. Setkáme se i s kouzelným předmětem – zrcátkem (Lídino tajemství).

9. ROZSAH, VĚK DÍTĚTE

Myslím, že příběh je určen dětem staršího předškolního věku. Z jazykového hlediska považuji některá slovní spojení za složitá. Je třeba je dětem vysvětlit. Například ve větě „*K pití mu stačily krůpěje rosy v listech a k jídlu toho bylo pro něj v lesích habaděj*“ (Skála, 2006, s. 7) najdeme více takových slov.

K pochopení celého vyprávění je třeba již některých životních zkušeností, které nejmenší děti postrádají. Např. opravdové přátelství ti nejmladší ještě nepoznali. Na každé straně nalezneme fotografie i text. Obě části jsou poměrně rozsahově vyvážené.

10. CO BY MOHLO ZAUJMOUT DÍTĚ, ROZBOR OČIMA DÍTĚTE

Myslím, že prostředí lesa působí malebně. Zvláště, když mají děti osobní zkušenost s pobytem v přírodě. Cílek putuje lesem a objevuje různá zákoutí. Dítě si může utvořit romantické představy.

I hlavní hrdina by mohl děti oslovit. Je to malý chlapec neurčitého věku. Krásný rozhodně není. Někdy pohled na něj může budít rozpaky, jindy nám ho může být líto. Mnohdy by mohl jít dětem příkladem. Když si poradí v nesnázích nebo vlastníma rukama postaví chaloupku.

Také motiv, kdy Cílek touží po nějaké spřízněné duši, po kamarádství se dotýká mnohých z nás – dětí i dospělých. Nikdo nechce zůstat v životě osamocen, ale stát se to může. Každý z nás má nějakého blízkého přítele, příbuzného a samozřejmě členy své rodiny. Zde bychom měli o této potřebě s dětmi promluvit.

Postřehy pro rodiče a učitelky

1) Do lesa se s dětmi můžeme vydat v kterémkoli ročním období. Samozřejmě na jaře a v létě při teplém počasí bychom si mohli dovolit trávit v lese i třeba celé dopoledne a vzít s sebou i svačinu.

Pozorování stromů, cest, mechu a jehličí přinese mnohé zážitky. Objevování detailů a všímání si jich, obyčejných věcí patří v životě k tomu nejdůležitějšímu. Děti by se tomu měly učit již v předškolním věku. Volný pohyb v přírodě, nerovnosti terénu, prohlubně, mokřiny, jehličnatá místa, mechové koberce, stromy vybízejí k nejrůznějším experimentům. Nijak dětské činnosti nemusíme organizovat. Děti budou mít nejrůznější nápady, jak okolní prostředí využít ke hře, pohybu, zábavě.

„Volný pohyb působí příznivě na celkovou tělesnou a duševní pohodu. Spontánní tělesný pohyb, zejména na čerstvém vzduchu, působí příznivě na růst a vývoj dítěte, podporuje rozvoj všech orgánů a tkání, otužuje dítě. Dítě poznává vlastní pohybové možnosti i možnosti jiných dětí, má radostné prožitky z pohybu, připravuje se na překonávání překážek a utváří si pozitivní vztah k pohybovým aktivitám“ (Havlíková, 2000, s.34).

2) Myslím, že tato kniha vybízí k mnoha aktivitám spojeným s pobytem zejména v lese. V knize se píše, jak postupoval Cílek při stavbě svého domečku. Vynaložil velké úsilí, aby to dokázal. A nakonec ze své práce měl nevýslovnou radost. Byl malý, práce mu šla těžce.

Děti si mohou také vyzkoušet stavět z klacíků, šišek, listů, kůry a vůbec ze všeho, co v lese najdou. Mohou stavět s kamarádem či samy a potom sdělit, jak jim práce šla, jaký byl problém, co se třeba nedařilo. Mohou přemýšlet, komu by mohl domeček sloužit. S rodiči se mohou jít do těch míst po nějaké době podívat a zkontrolovat, zda domeček nespádl, když přelo či vál vítr.

Seznámí se tak s proměnami počasí, povětrnostními vlivy a ponesou si zkušenost do svého budoucího života. Text i fotografie rozvíjejí děti v environmentální oblasti.

3) S dětmi bychom mohli také fotografovat. Proč by si každý z nich nemohl vytvořit snímek nějakého lesního zákoutí, které ho zaujalo. Takto by bylo možné vytvořit fotografický seriál. A měl by mít i svého hrdinu či více postav, aby prostředí ožilo. Děti staršího věku jsou již schopny vymyslet jednoduchý pohádkový příběh. Taková činnost přinese jistě mnoho potěšení.

Mohli bychom vytvořit z fotografií jednoduchým spojením knížku a celý příběh sepsat. I během školního roku si děti připomenou chvíle strávené v lese. Jde také o přímé svědectví toho, co se v lese dělo (zachyceno ve fotografiích). Myslím, že nejednoho rodiče takové fotografie vybudí k vlastní činnosti s dítětem, procházce lesem či alespoň k následné diskuzi s dítětem. Tím se oživí dětské zážitky. Zážitky provázejí emoce, nabídne se prostor pro jejich projevení a zpracování.

6.5 ANALÝZA KNIHY „DOBRODRUŽSTVÍ PAVOUKA ČENDY“

Název knihy: Dobrodružství pavouka Čendy

Autor: Pavel Čech

Ilustrace: Pavel Čech

Nakladatelství: Petrkov

Rok vydání: 2011

„Kdysi dávno tady mezi kolečky se pavouk Čenda narodil a už tu zůstal. Dokonce se naučil hodiny opravovat, a nebýt jeho, dávno by se všechna ta pérka, hřídele a kolečka zastavila. Dotahoval povolené šroubky, zametal prach, mazal soukolí olejem a samozřejmě pletl sítě. Do hodin však málokdy nějaká moucha zabloudila, a když už sem škvírou v rozeschlém dřevě vlétla, často ji hlasité zakukání tak vyděsilo, že byla v okamžiku zase venku. Stávalo se, že taková moucha leknutím už nadosmrti koktala. Čenda se na kukačku zlobil a vyčítal jí, že mu plaší mouchy, ale s kukačkou nebyla kloudná řeč“ (Čech, 2011, s.5).

1. SUBJEKTIVNÍ DOJMY A HODNOCENÍ

Pátrala jsem po poslední knize, kterou by napsal a ilustroval stejný autor. Byla mi doporučena kniha Dobrodružství pavouka Čendy. Tuto knížku ale nebylo jednoduché sehnat. V knihovnách v okolí mého bydliště tuto knihu nemají ještě zařazenou. Není divu, byla vydána v roce 2011. V knihkupectví jsem toto dílo zahlédla. Titul mi půjčila nakonec paní magistra Klumparová, shodly jsme se na tom, že si tento příběh zaslouží pozornost.

Přečetla jsem ho jedním dechem. Vyprávění se mi zdálo napínavé. Do idylického života hrdiny v opuštěném starém domě vstupuje nepřítel, který všechn řád i klid v domě naruší. K této negativní postavě se přidává ničení a bourání domu těžkými stroji. Život pavouka i kukačky v tomto opuštěném zchátralém domě se zdá být u konce. Odlétají někam dodaleka a začíná něco nového – nová životní etapa.

Sama jsem se nad tímto příběhem zamyslela a hledala něco hlubšího. Vždyť je to jako v našem lidském životě. Něco pěkného končí, ale současně něco nového začíná.

Příběh je v knize ukončen, ale v závěru nás autor seznamuje s dalším pokračováním. Líbí se mi otevřená budoucnost i popis toho, co bude následovat.

2. AUTOR

Pavel Čech se narodil v Brně, kde také pořádá v současné době výtvarné výstavy. Vyučil se zámečníkem a pět let opravoval stroje. Zde se dají nalézt kořeny jeho lásky k zrezivělým klíčům, k tajemství. Od roku 2004 se stal výtvarníkem na volné noze. Jak sám říká, má rád zarostlé zahrady, oprýskané zdi, tajemství, zrezavělé klíče... A jeho kresby takových míst mu dávají za pravdu. Detailně taková zákoutí zpracovává. Smysl pro detail se uplatnil i v ilustracích knížky „Dobrodružství pavouka Čendy.“

3. TITUL

Název knihy Dobrodružství pavouka Čendy se vztahuje k hlavní postavě, je protagonistický žánrový. Čtenář i posluchač se z názvu dozvídají, že hlavním hrdinou bude zřejmě pavouk jménem Čenda a že prožije nějaké dobrodružství.

4. VÝPRAVA KNIHY, ILUSTRACE

Již název titulu dává tušit, co se bude odehrávat. Velkými tiskacími písmeny a červenou barvou jsou napsána písmena názvu. Vystupují z temného kouta, kde spí Čenda. Leží v postýlce, přikrytý pavučinovou dekou. Na stěně visí stará police se sklenicemi s víčky a vedle hlavy zhasnutá lucernička. Čenda vypadá jako kdejaký malý chlapec. Jen místo jeho spánku působí tajemným dojmem. Je tam temno. V popředí proniká světlo, kde neomylně přečteme název a jméno autora knihy.

Obal knihy zevnitřku je vyzdoben samými pavučinkami. Na úvodní straně nás vítá Čenda visící na nitce, kolem obklopen ozubenými kolečky. Po přečtení úvodního věnování, pod kterým si čtenář i posluchač může představit cokoli, se začíná odvíjet příběh. Autor píše: „*Věnováno dětem Velké rodiny*“ (Čech, 2011, titulní s.).

Knihy je sestavena tak, že na každé straně najdeme ilustraci a k ní text. Text a ilustrace jsou v knize rovnoměrně zastoupené. Setkáme se převážně s tmavými odstíny barev v kombinaci se svitem baterky. Zákoutí působí strašidelně. Smysl pro detail se projevuje téměř na každé straně, v knize jsou vykresleny desítky ozubených koleček, písmenek v rozečtené knize či vybavení domu. Autor si obdivuhodně pohrává s pozadím. Na některých stránkách objevíme zmuchlaná místa, jindy rozpité kaňky nebo koláž pravděpodobně opravdových listů.

Pavel Čech je výtvarníkem, používá barvu a současně kontury, linie ve zvláštním vztahu. V mnohých obrázcích dešifrujeme písmena nebo číslice. Souvisí to s hlavními atributy celého příběhu. Čenda čte knihu O Tarzanovi (písmena) a obhospodařuje hodiny (čísla).

Autor použil písmo větší, černé s odlišením prvního písmene, které je červené. Řádkování je širší. Občas se tu nachází kurzíva k odlišení textu. Části odlišené kurzívou naznačují pohyb, čtenáře upoutají a na chvíli předělí vyprávění.

Nelze si nevšimnout grafické úpravy na některých stranách, kdy je písmo uzpůsobeno a zobrazuje nějaký děj či zvrát příběhu. Do oblouku je stočena věta, když se kýve kyvadlo nebo se vymrští péro. V případě, že zloděj padá ze schodů, padá také věta směrem dolů, kopíruje pohyb toho člověka. A v situaci, kdy se stěny pokoje otráslly, třesou se i písmena ve slovech. Lépe řečeno, vybočují z obvyklé roviny. Odskakují nahoru a dolů.

Je možné, že si děti všimnou padajících písmen samy, zvlášť když nám budou moci nahlížet přes rameno nebo když budeme číst a zároveň ukazovat jednotlivé stránky. Seznamování předškoláků s písmeny jakýmkoli způsobem je podnětné a v tomto případě i lákavé. O tom více píší v části Postřehy pro učitele a rodiče.

Knihy by mohla zaujmout čestné místo v knihovně doma či v mateřské škole. Příběh i ilustrace si takovou pozornost zaslouží. A děti mohou listovat a celý příběh si připomenout.

Na hřbetě knihy se královsky vyjímá zlaté písmo. Stránky nejsou očíslovány, obsah chybí.

5. SYŽET

a) děj

Čenda se v hodinách mezi kolečky kdysi dávno narodil. Od té doby měl důležité poslání. Dotahoval povolené šroubky, zametal prach, mazal olejem, pletl sítě a hodiny se dokonce naučil i opravovat. Tento životní úkol bral opravdu vážně.

Žil poklidně ve starém domě, četl knihy, pletl sítě a staral se o hodiny. Jen na péro si musel dávat pozor, aby ho nepřetáhl. Bylo staré jako ostatně všechny věci v tomto domě. Kukání zajišťovala kukačka. Nejraději vyhlížel z okna a sledoval vysoké domy, šňůry aut, lidi. V dálce byl vidět les. Snil o tom, že se podívá do lesa a najde další pavoučí kamarády. Plynuly dny, měsíce, roky. Pavoučí život byl poklidný. Nic zvláštního se nedělo. Až jednou. V tomto momentě dochází k zápletky a zvrátu v celém příběhu.

Je půlnoc, venku sněží. Čenda si zrovna četl, když ho vyrušil neznámý zvuk. Drama začalo. Tentokrát není světlo baterky příjemné, neboť patří někomu zlému. Negativní postavou celého

příběhu je totiž zloděj. Jeho příchod provázelo skřípání, vrzání dveří. Zloděj měl zlost, že nenachází žádný pořádný lup, uviděl pavouka, vzal stočené noviny a chtěl ho zabít. V tu chvíli šlo pavoučkovi opravdu o život. Naštěstí vše pozorovala kukačka škvírou v hodinách.

Dostala se do vnitřního konfliktu. Ještě nebyl čas k zakukání, ale byl to jediný způsob, jak Čendovi pomoci. Když se opravdu schylovalo k tomu, že zloděj pavouka uhodí, hlasitě zakukala. Bylo to příšerné, skřehotavé kukání. Lekli se oba, Čenda, který netušil, co se děje i zloděj, který poté zamířil k hodinám. Vzal klíček a natahoval. Ty ale nevydržely a péro prasklo a trefilo zloděje přímo do nosu. Ten se tak vylekal, že utíkal bez baterky rychle ze schodů pryč z domu. Uklouzl a zřítíl se ze schodů.

Po této události nastalo v domě zase ticho. Ale také zavládl smutek. Čenda neměl své hodiny, nebylo co dělat, ani kukačka nekukala. Ale ta nejhorší událost obyvatele opuštěného domu teprve čekala. Přijely buldozery a nákladní auta a dům se začal bourat. Znovu začal zápas o holý život. Čenda by mohl utíkat sám, ale bez kukačky by přece neodešel. Po velké námaze uvolnil matičku kukačce. Čenda nasedl na kukačku a letěli. Bylo už na čase, dům se začal bortit.

Tady už není místo pro klidný život. Hrdinové letěli směrem k lesu nad městem. A už byli ve zlatém lese, všude bzučely mouchy. Jak bude pravděpodobně pokračovat další život pavouka Čendy, najde si kamarády? V závěru knihy jsou naznačena další dobrodružství. Víme, že příběh má pokračování. Na otázky na konci knihy si můžeme zkusit v předstihu odpovědět. „*Co je to Ňomura? Kdo se skrývá v kouřící pýchavce?*“ (Čech, 2011, s. 39).

b) postavy, vypravěč

K obyvatelům opuštěného domu patří netopýři, myši, mouchy, červotoči ve dřevě, pavouk Čenda a jeho kamarádka z hodin, dřevěná kukačka, zloděj.

Vypravěč je vševědoucí. Ví, jak to bylo s původními obyvateli, provází celým příběhem a na konci prozrazuje, jaké bude pokračování.

Negativní postavou v příběhu je zloděj.

Vnější popis: Zloděj je tlustý, maskovaný a drží v ruce baterku.

Vnitřní popis: zloděj je rozmrzelý, zlý.

Hlavní kladnou postavou je pavouk. Jako jediný má své vlastní jméno.

Čenda je nejspíše křížák, napovídá tomu kresba černého kříže na zádech. Má velký nos a na hlavě vlasy. Jeho hlava vlastně vypadá jako hlava kdejakého chlapce. Je tu zřetelná kombinace pavoučího těla s osmi nohami a lidské hlavy i s ušima. I proto působí pavouk roztomilým dojmem.

Vnitřní popis: Pavouk mluví, chová se a jedná jako člověk, profesí hodinář, ale také je dobrý

kamarád. Umí číst. Tato postava je antropomorfizovaná i personifikovaná. Pavouk je hodný a pracovitý. Promazává každé kolečko v hodinách. Natahuje je a kontroluje.

Pustil ze sítě světlušku. Občas se pohádá s kukačkou, ale to patří také k běžnému lidskému jednání. Několik dní spolu nemluví. Oba ale dobře vědí, že se mohou na sebe spolehnout. Když jde pavoučkovi o život, kukačka neváhá ani chvíli a odlétají spolu do bezpečí. Děti jistě mají s hádkami mezi dětmi i mezi rodiči zkušenost.

Tento úryvek by jim mohl pomoci a objasnit, že se to stává i jinde. Hádky ustane a lidé se zase na sebe usmívají.

c) prostředí, časoprostor

Příběh je napsán střídavě v čase přítomném a v čase minulém.

Odehrává se na kraji města ve starém opuštěném domě. Na několika úvodních stranách je celý dům zobrazen. Autor sleduje nejprve dům zvnějšku. Zmuchlaný papír (jde o výtvarnou techniku) zdůrazňuje oprýskanou omítku, okolí domu je pro návštěvníka nevábné. Je tam temno, holé stromy. Jsou seschlé či bez listů. Celá kresba působí strašidelným dojmem.

Další ilustrace nás zavádí již dovnitř. Odhalení všech místností probouzí fantazii dospělého i dětskou. Tají se dech. Z přízemního ateliéru se stojanem, paletou a štětcí se vychází po schodech do dalších pokojů. Na zemi se válejí různé staré předměty. Je tu neuklizené, neútulné, smutné. Horní místnost nabízí pohled do jakési pracovny s knihovnou, s knihami poházenými po zemi a s hodinami. Je to místo, kde bydlí hlavní hrdina.

Na dalším obraze je pohled na chodbu, kde se prohánějí myšky.

Pokoj s hodinami je ze všech místností nejútlejší. Proniká sem světlo oknem a osvětluje hodiny a pohovku.

Čas není blíže určen. Příběh začíná obvyklým a neurčitým slovním spojením *Kdysi dávno...*

Víme, že zloděj přišel v půlnoci, když venku sněžilo, roční období zima. Na konci příběhu se objevuje naděje a zřejmě začíná jaro, jarní období, nový život.

6. JAZYK

a) jazykové prostředky

Příběh je psán spisovným jazykem. Jen občas se objeví expresivní a hovorové výrazy: červotoče klepla pepka, kloudná řeč, zahuhlal, randál, lustr, prkýnko, křápy, harampádí, fousy, zíral. Tyto výrazy gradují příběh, stává se napínavým.

Často jsou zastoupena citoslovce: no, uf, prásk, skříp, fuj

Odborné výrazy: soukolí, ciferník, spirály, ozubená kolečka, zemětřesení, listoví

Zdrobněliny: kolečko, klíček, nožičky, lampička, matička

b) umělecké prostředky

„*Les zářil jako by byl ze zlata, po zdech se rozběhly praskliny jako blesky*“ (Čech, 2011, s. 31), jsou přirovnání. V textu se vyskytují občas i personifikace. „*Pak vylétli a pluli v modrém moři oblohy, ležel na stránce a hltal písmenka, svět za sklem přikryla noc, les je skryl*“ (Čech, 2011, s. 38). Postavy pavouka a kukačky jsou personifikovány, mluví jako lidé: „*Vždyť tu nikdo není*“ namítal Čenda: „*Drž se!*“ (Čech, 2011, s. 39), zavolala kukačka.

7. KOMPOZICE PŘÍBĚHU, SYNTAKTICKÁ CHARAKTERISTIKA

Příběh má chronologické uspořádání děje. Jen na začátku vyprávění se setkáme s krátkým úryvkem, kdy se autor vrací k původním obyvatelům domu, tedy náznakem retrospektivy: „*Lidé, kteří v něm kdysi bydleli, se už dávno odstěhovali nebo umřeli. A tak tu dům zůstal sám, plný vzpomínek, ozvěn a zaprášeného harampádí, které tu dávní majitelé zanechali*“ (Čech, 2011, s. 5).

Autor používá jednodušší věty, souvětí. Často zaznamenáme přímou řeč, oživuje celé vyprávění. Najdeme tu několikanásobně rozvítené přívlastky – starý opuštěný dům, přechodník přítomný – prodírající se a přídavná jména odvozená od tvaru přechodníků (visící, padajících střepech, kouřící pýchavka). Autor používá tyto prostředky k vykreslení prostředí a napínavé atmosféry v domě.

8. ŽÁNŘ

Domnívám se, že se jedná o moderní autorskou pohádku. Dobrodružství Čendy se odehrává v reálném prostředí, i zloděj pochází z reálného světa. Jen pavouk a kukačka mají lidské vlastnosti, chování a jednání. V reálném životě není možné, aby dřevěná kukačka letěla a pavouk natahoval klíček, četl knihu či hovořil s kamarádkou.

9. VĚK DÍTĚTE

Knihy většího formátu je určena i pro nejmenší posluchače. Mohou nahlížet do knihy a současně s četbou sledovat ilustrace.

Je třeba vysvětlit pouze několik neznámých slov (viz část „Jazyk“) a vyprávění bude pro ně srozumitelné. Děti si tím rozšíří slovní zásobu.

10. CO BY MOHLO ZAUJMOUT DÍTĚ, ROZBOR OČIMA DÍTĚTE

Hlavní hrdina z mikrosvěta by mohl být pro děti zajímavý. Je tak malinký, zaútočí na něj zloděj, zbourají mu dům. Proto jim ho může být líto. Děti se mohou s antropomorfizovaným tvorem identifikovat.

„Zvířátka jsou osvědčeným prostředkem, jak ve fantazijní odpoutanosti od reálného života zobrazit to, co je v lidském (dětském, rodinném, obecně společenském) životě naopak nejpodstatnější, především mezilidské vztahy“ (Homolová, 2009, s.39).

Myslím, že ilustrace se budou dětem líbit. Autor použil neobvyklé výtvarné techniky. Často se zaměřil na detailní zobrazení prostředí či předmětu. Děti najdou Čendu v knize v různých situacích.

Postřehy pro rodiče a učitelky

1) Domnívám se, že kniha rozvíjí citovou složku předškoláka. K tomu významně přispívají ilustrace, které vyvolávají emoce (strach, odpor, náklonnost). Bylo by dobré, kdybychom se po přečtení zeptali dětí, jak by se zachovaly v případě, že by k nim domů přišel zloděj. Pracujeme s negativními pocity v představě. Takovou událost většinou takto staré děti nezažily, nemají s ní žádnou zkušenost. Možná se ale někde v okolí něco podobného přihodilo.

Zaměřili bychom se společně na dobré a špatné chování obecně. Co se smí a nesmí. A nešlo by jen o krádeže, lež, ubližování a jiné trestuhodné chování. Zloděj v příběhu o pavoučkovi Čendovi je vlastně reálná postava v reálném prostředí. Společná diskuze by nás dovedla k obecným radám, co v takovém případě dělat.

2) Úvodu se setkáváme se smrtí původních obyvatel. Zde je zdůvodnění toho, proč je dům opuštěný. Dále v příběhu se pavouček smrti také blíží. Je ohrožen zlodějem. Myslím, že je vhodné (samozřejmě jednoduchým způsobem) o smrti s dětmi hovořit. Každý by mohl sdělit svoji zkušenost. Jistě zažily, když babičce umřel pes, kamarádce křeček nebo kočku na silnici přejelo auto. Setkání s životní realitou v podobě narození či smrti je pro takto staré děti prospěšné. Není nutné takové setkání oddalovat.

„Mimo věci neživé (předměty) a živé (lidi a zvířata, nikoli ještě rostliny) rozeznává děcko i bytosti odumřelé. Smrt je novou záhadou.. Dítě o ní a jejích důsledcích rádo a často mluví. Život je pro ně věčný; narození a smrt jsou v neznámu a nekonečnu. Přítomnost je věčností. Dítě na tomto stupni rozumí celkově osobám a věcem, nikoli vztahům a složitým dějům (Příhoda, 1971, s. 248).

3) Setkání s časem se uskutečňuje v souvislosti s hlavním předmětem, bydlištěm pavoučka, hodinami. Menším dětem bychom pomocí hodin mohli přiblížit časové rozložení dne.

Samozřejmě nebudeme uvažovat o tom, že děti chápou časové úseky v podobě hodiny, minuty či jiné časové jednotky. Ale mohly by se dozvědět, jak u starých hodin každou hodinu kuká kukačka a jak vlastně hodiny vypadají. Seznámení se symboly, tedy čísly je lákavé.

A mohli bychom pokračovat i dále a uspořádat sbírku starých hodin a hodinek, budíků v mateřské škole. Mohli bychom je vystavit ve třídě, každé budou jiné, některé staré, jiné novější. Kdo je asi nosil, pán nebo paní, jaký mají příběh? Nese se v duchu autorova životního postoje.

4) V souvislosti s hodinami můžeme rozvíjet předmatematické představy. Čísla jsou nedílnou součástí obrázků, pracuje se s nimi v knize. Čenda natahuje klíčkem staré hodiny. Natáhl jednou, v hodinách to klaplo, natáhl dvakrát, v ciferníku vrzlo a tak dále, nesměl hodiny přetáhnout. Pětkrát natáhl a dost. Toto pravidlo porušil právě zloděj, který natáhl hodiny šestkrát a péro prasklo. Nastal problém. O jedno natažení více a hodiny se rozbily. Jde o počet, spojen s pohybem klíčku, představa 1 - 5. 6 je více než 5.

5) Dobrým námětem k nejrůznějším činnostem by mohl být starý dům. V knize je detailně prokreslen zvnějšku i s vnitřním uspořádáním a vybavením.

S dětmi bychom mohli projít město či vesnici. Záleží na tom, kde bydlíme, kde se nachází mateřská škola a zaměřili bychom se na prohlídku starých a opuštěných domů. A že jich v českých vesničkách i městech najdeme požehnaně. Tuto zkušenost čerpám ze svého bezprostředního okolí, z města Slaného.

Děti by si mohly všimnout kliky, vstupních dveří, oken a dalších detailů a porovnat s domem svým či některým opraveným v okolí.

Myslím, že zážitky z takové procházky by byly opravdu znatelné.

Další den by se dalo se zážitky pracovat dále v podobě výtvarných činností. Koláž, kresba tuší ve spojení s vodovými barvami by připadaly v úvahu.

Nebo by děti mohly zkusit domýšlet příběh domu. Tuto činnost by bylo možné zařadit jako motivaci, ještě než začneme číst.

6) K posílení mezilidských vztahů by vedlo nejen samotné vyprávění o kamarádství kukačky a pavouka, ale také třeba návštěva babiček či dědečků ve třídě.

V naší mateřské škole se taková setkání uskutečňují. Děti vyprávění babiček a dědečků velice baví. Zajímá je, jak se žilo před dávnými lety, co jedli, jak pracovali, jak bydleli. A prarodiče si takovou akci vždy neobyčejně užijí. Jsou pamětníky věcí, které v současnosti již nenajdeme. A nějaké takové předměty by mohli přinést i do mateřské školy. Děti by zkoušely poznat, k čemu která věc sloužila. Obohatily by si slovní zásobu.

7) Vyprávění o pavoukovi vybízí k rozvíjení poznatků v environmentální oblasti – děti by se mohly dozvědět o počtu nohou, o životě pavouků, potravě, pletení sítí, druzích pavouků a seznámit se i s dalšími brouky a hmyzem – mouchami, červotoči. Neměl by chybět atlas hmyzu a obrázky nejrůznějších pavouků.

8) Pavouk v příběhu má svůj sen, třeba by i děti rády prozradily nějaké své sny či přání. A mohou některý z nich také výtvarně ztvárnit.

7. ZÁVĚR

Diplomovou práci na téma Prózy současných českých autorů pro děti předškolního věku jsem zpracovávala s osobním zaujetím. Na počátku jsem vstupovala do neznámých vod a s nevelkou výbavou, pokud se týká znalosti nejnovějších titulů pro děti.

V průběhu práce a při návštěvách knihoven a knihkupectví jsem se seznamovala s novými a novými knihami. Přečetla jsem jich tehdy mnoho. Teprve poté jsem vybírala pět titulů, které mě upoutaly na první, ale i na druhý pohled svým příběhem nebo výtvarným zpracováním. Sama na sobě jsem si ověřila, co je pro mě důležité při výběru dětské knihy.

Své zkušenosti jsem mohla porovnávat s výsledky minivýzkumu, který jsem v rámci práce zadala a v němž se učitelky a rodiče vyjadřovali o kritériích pro výběr knih pro předčítání. Výzkumná zjištění mi pomohla při dalších úvahách o tom, na jaké aspekty mám zaměřit svou pozornost při analýzách a jaký vzorek knih zvolit k rozborům.

Z výsledků minivýzkumu také vyplynulo, že učitelky i rodiče mnou nabízené dětské tituly téměř neznají. Moje práce získala na významu a já jsem si uvědomila, že by se to mělo změnit. Prostřednictvím své diplomové práce jsem chtěla přispět ke zlepšení povědomí rodičů o současných českých knihách pro děti předškolního věku a k hlubšímu poznání těchto knih ve vztahu k dětskému recipientovi.

Při podrobném pročitání a následných analýzách jsem v knihách objevila mnoho překvapivých momentů, nečekaných souvislostí, životní filosofie. Četba knih mě i osobně obohatila. Domnívám se, že vybrané tituly mohou oslovit i dospělého čtenáře.

Předkládané analýzy pěti knih nejsou provedeny v plném rozsahu. Zvolila jsem rozbor pouze základních charakteristik titulů (subjektivní dojmy a hodnocení, autor, titul, výprava knihy, ilustrace, syžet, jazyk, kompozice příběhu, syntaktická charakteristika, žánr, rozsah).

Ke každé knize jsem připojila metodická doporučení a zkoumala jsem dětský aspekt, tedy jaké výzvy kniha pro dítě skrývá atd.

Vzorek pěti titulů, který předkládám ve své práci, patří, podle mého názoru, k hodnotným knihám současných českých autorů pro předškoláky.

Vybrala jsem knihy, které jsou velmi různorodé, pokud se týká tématu, ilustrací a celkového pojetí. Myslím, že nabízejí mnoho příležitostí prožít radostné chvíle při předčítání a současně děti něco nového naučit.

Po rozbořech prvních dvou knih jsem kupodivu odhalila společný klíč pro výběr titulů. Autoři

knihy napsali a sami si je i ilustrovali. Moje diplomová práce se začala ubírat jinou cestou, než byla naplánována. A byla to cesta dobrodružná. Seznámila jsem se s dalšími knihami, které měly najednou stejné specifikum: autora i ilustrátora (fotografa) v jedné osobě. Kniha jako dílo jediného autora se v současné tvorbě pro děti velmi prosazuje. Tento trend potvrzuje i odborná publikace mapující trendy v literatuře pro děti a mládež v letech 2000-2011. „Patří sem autoři, kteří zvládají propojit ve své tvorbě slovo s obrazem“ (Tučková, 2012, s. 32).

Zjistila jsem, že všichni autoři analyzovaných titulů jsou výtvarníci. Čtyři z nich mají dokonce výtvarné vzdělání. Pouze autor Pavel Čech je původně vyučen zámečníkem, posléze pracoval jako hasič, později se stal výtvarníkem na volné noze.

Z tohoto důvodu si myslím, že ilustrace a fotografie ve vybraných knihách mají uměleckou hodnotu. Dítě se tak setkává s výtvarným uměním a nejrůznějšími výtvarnými technikami.

Knihy mají společné i to, že byly vydány po roce 2000. Nejnovější je titul „ Dobrodružství pavouka Čendy,“ který byl vydán v roce 2011. Následuje kniha „ Medvídek Kuma,“ byla vydána v roce 2009. V roce 2006 vyšly tituly „Jak Cílek Lídu našel“ a „ Už se nebojím tmy.“ Nejstarší, z hlediska roku vydání, je kniha „ Kozí knížka, “ která byla vydána v roce 2005.

Knihy zastupují tato nakladatelství: Petrkov („ Dobrodružství pavouka Čendy“), Mladá fronta („Medvídek Kuma,“ „ Už se nebojím tmy“), Meander („Jak Cílek Lídu našel“), Baobab („Kozí knížka“). Jedná se o menší nakladatelství (kromě Mladé fronty), která se vedle nakladatelství Albatros dostala v posledních letech v Čechách do popředí. Umožňují autorům realizovat i náročnější výtvarné nápady.

Vybrané tituly jsou tematicky rozdílné. Přinášejí aktuální témata dnešní doby. Setkáváme se v nich s ekologií („Medvídek Kuma“), současným dětským světem („Už se nebojím tmy“), mezilidskými vztahy, rozvodem („Medvídek Kuma“), tabuizovanými tématy jako je rozmnožování, porod, primární potřeby („Kozí knížka“). Ze své zkušenosti vím, že rodiče probírají v dnešní době s dětmi i netradiční témata běžného života. Nezasťirají realitu, jako tomu bylo v dobách minulých. Dnes se dítě stává mnohem častěji partnerem rodičů, dříve působil dospělý vůči dítěti spíše jako autorita. Zájem o nekonvenční témata projevují i současní čeští autoři knih pro děti.

Všechny knihy spojuje také fakt, že v nich nalezneme to, co je ryze lidské, přátelství. Nejde jen o přátelství lidí, ale v antropomorfizované podobě i o přátelský vztah dřevěné loutky Cílka a jeho kamarádky (také dřevěné loutky), plyšového medvěda a chlapce i zvířecích kamarádů, přátel medvídky Kumy, koziček a lidí, kukačky a pavoučka Čendy.

„V tematickém zaměření souzní současná česká literatura s evropskými trendy. Roste zájem o komiks a komiksové romány“ (Čeňková, 2012, s. 8).

K podobným knihám se řadí titul „Už se nebojím tmy,“ který komiks nápadně připomíná.

„Žánrově a fabulačně uvolněná vyprávění se rozvíjejí nejvíce v obrázkových knihách a obrazových albech“ (Čeňková, 2012, s. 10). K takovým titulům patří „Kozí knížka“ a „Jak Cílek Lídu našel.“

„Dalším rozvíjejícím žánrem současné české literatury pro děti a mládež je autorská pohádka.“ (Čeňková, 2012, s. 11). Kniha „Dobrodružství pavouka Čendy“ odpovídá tomuto žánru.

V pohádkovém příběhu se zvířecími hrdiny „Medvídek Kuma“ zaujme čtenáře jistě hlavní hrdina medvídek Kuma, který prožije napínavá dobrodružství. Někdy vzbuzuje soucit, jindy přináší smutek, mnohdy radost. Emoce hrdiny mohou čtenáři snadno poznávat a společně sdílet.

Populárně naučná obrazová kniha „Kozí knížka“ je originální svými ilustracemi. Čtenáře budou zajímat nekonvenční témata, kterých se vyprávění o kozách dotýká. V knize nelze přehlédnout pestrost barev.

Pohádkový příběh „Už se nebojím tmy“ vzbuzuje zájem barevnými plochami v podobě komiksu. Také malý hrdina s plyšovým medvídkem je nepřehlédnutelný a dítě předškolního věku se s ním bude identifikovat.

Fotografický seriál „Jak Cílek Lídu našel“ zcela vybočuje z řady vybraných knih. Unikátní jsou fotografie loutky - Cílka v reálném prostředí lesa. Potvrzují, že i obyčejné věci v ruce fotografa mohou být jedinečné a zajímavé.

Autorská pohádka „Dobrodružství pavouka Čendy“ probouzí fantazii dětí i dospělých. Kniha působí tajemným dojmem. Výstřižky z novin jsou součástí ilustrací a mohou čtenáři připadat hmatatelné. Originální je konec, ve kterém není vyprávění zcela uzavřeno. Autor nechává otevřenou budoucnost a čtenář se tak může těšit na setkání hrdinů v dalším příběhu.

Uvědomuji si, že analýzy jsou provedeny pouze v teoretické rovině. Mnoho dalších podnětů a nápadů přinese jistě případná práce s knihou. Tady bych viděla možnost dále v práci pokračovat, zpracovávat již zkušenosti přímo s dětmi a zaznamenat dětské činnosti a reakce. Děti dokážou mnohdy úplně změnit úhel pohledu dospělého. Chystám se vše ověřit v praxi. Těším se, jak budou na některé knihy děti reagovat. Učiním reflexi.

Budu ráda, když se ke mně připojí i další kolegyně. I někteří rodiče projevíli zájem se s knihami a náměty k nim seznámit. Mohli bychom o nich společně diskutovat.

Právě to bylo posláním mé diplomové práce. Přála jsem si, aby moje práce byla „uživatelsky“ přátelská a současně přístupná rodičům dětí předškolního věku i učitelkám mateřských škol po jazykové a odborné stránce.

Literatura a informační zdroje:

a) knižní

- Bauer, A. *Čeština na dlani*. Olomouc: Rubico, 2007.
- Bednářová, J., Šmardová, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, 2007.
- Bettelheim, B. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Lidové noviny, 2000.
- Brožová, V. *Malíři dětem II*. Praha: Komenium, 1990.
- Čáp, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV-nakladatelství, 1996.
- Čeňková, J., Tučková, K. *Česká literatura pro děti a mládež (2000-2011)*. Praha: Ministerstvo kultury, 2012 ISBN 978- 80- 87546- 03- 1.
- Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2010.
- Franz von, L., M. *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998.
- Havlíňová, M., Vencálková, E. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2000.
- Holešovský, F. *Ilustrace pro děti*. Praha: Albatros, 1977.
- Homolová, K. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009.
- Hutařová, I. *Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež I*. Praha: Tauris, 2004.
- Hutařová, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež II*. Praha: Ústav pro informace a vzdělávání, 2007.
- Hutařová, I., Hanzová, M. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Tauris, 2003.
- Chaloupka, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- Kaslová, M. *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010.
- Klímová, M. *Citová výchova*. Praha: Práce, 1974.
- Kutálková, D. *Logopedická prevence*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115- 0.
- Lhotová, D., Slabý, Z. *Ani den bez pohádky*. Praha: Portál, 2000.
- Lisá, L. a Kňourková, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986.
- Mertin, V., Gillernová, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010.
- Matějček, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005.
- Matějček, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986.
- Matějček, Z., Langmeier, J. *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981.
- Opravidlová, E., Kropáčková, E. *Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky*. Praha: Pedf UK, 2005.
- Peterka, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Pedf UK, 2006.
- Průcha, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.
- Příhoda, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: SPN, 1971.
- Šulová, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004.
- Trávníček, J. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno: Host, 2008.

- Trávníček, J. *Vyprávěj mi něco*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978- 80-7294- 270- 1.
- Uždil, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002.
- Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.
- Vybíral, M. *Od zkušenosti k poznání*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1996.
- Wildová, R. a kol. *Čtenářská gramotnost a podpora jejího rozvoje ve škole*. Praha: Pedf UK, 2012. ISBN 978-80-7290-579-9.

b) časopisecké

Wildová, R. *Rozvoj čtenářské gramotnosti v předškolním období*. Poradce ředitelky mateřské školy, 2004, roč. I., č. 1, 2011, 35.

c) prameny

- Čech, P. *Dobrodružství pavouka Čendy*. Praha: Petrkov, 2011.
- Říčanová, T. *Kozí knížka..* Praha: Baobab, 2005.
- Skala, M. *Medvídek Kuma aneb Nevšední putování na severní pól*. Praha: Mladá fronta, 2009.
- Skála, F. *Jak Cílek Lídu našel*. Praha: Meander, 2006.
- Vhrstí. *Už se nebojím tmy*. Praha: Mladá fronta, 2006.

d) internetové zdroje

- 1) *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)*, VÚP Praha, 2004, [citováno 10. října 2012]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani>
- 2) Kolektiv autorů: *Čtenářská gramotnost ve výuce*, VÚP Praha, 2011, [citováno 15. listopadu 2012]. Dostupné na ptac.cz/data/Ctenarska_gramotnost_ve_vyuce.pdf.
- 3) Hausenblas, O., Košťálová, H.: *Co je model E-U-R?* [citováno 20. listopadu 2012]. Dostupné na http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?%20co=klisty22_eur
- 4) http://www.knihovna.hk.cz/INFORMACE/VZ_2009, [citováno 20. listopadu 2012].
- 5) <http://knihovna.ceska-trebova.cz/> [citováno 15. listopadu 2012].

